

AKÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 16 (480) 24 - 30 Aprel, Nisan sal. il 2022
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet Qiyməti:
Rojnama heftename civakî û siyasi Həjaye: 40 qəpik

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev "Zərifə Əliyeva" gəmi-bərəsinin istismara verilməsi mərasimində iştirak edib

Səh. 3

Nurlu ömrün salnaməsi

Səh. 10

Serok Barzanî: Ez bi serkeftina Macron kêfxweş bûm

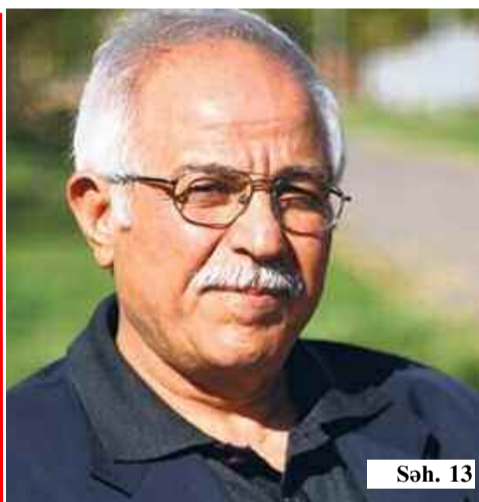
Səh. 4

"GÖZÜMƏ KƏLBƏCƏR TORPAĞI TÖKÜN"

Səh. 13

Kürt ve Kürdüstan tarixinin kaynakları

Səh. 13

Xalid Begê Cibri û rêxistina Azadiyê

Səh. 10

Serokwezirê Herêma Kurdistanê, pêşwaziya şandeke Hollandî kir

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

Səh. 6

Heyeta Amerîka û heyeta wezaretə Pêşmerge civiyan

Səh. 12

Iraqê derbarê Şingalê de biryarek nû da

Səh. 10

Kürd xalqının zəfər tarixindən

Səh. 5

Kürdlər və Kürdüstan

Səh. 7

Заря Востока O Курдах Закавказья

Səh. 18

Səh. 11

Fehîm Ebdullah: PKK rê ji bo Artêşa Tirkîyê vedike

Səh. 19

РПК похитила в Кандиле старшего члена ПСК

Səh. 10

Di derbarê Parlementerê Kurd ê CHPê de lêpîrsîn hat destpêkirin

Səh. 9

Serokê PAKê: Em amade ne ji bo mafê Kurdan bi dewleta Tirkîyê re rûnên

Prezident İlham Əliyev "Zərifə Əliyeva" gəmi-bərəsinin istismara verilməsi mərasimində iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 28-də "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin (ASCO) sifarişi ilə Bakı gəmiqayırma zavodunda inşa olunan "Ro-Pax" tipli "Zərifə Əliyeva" gəmi-bərəsinin istismara verilməsi mərasimində iştirak edib.

"Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Rauf Vəliyev dövlətimizin başçısına "Zərifə Əliyeva" gəmi-bərəsi barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, gəmi-bərənin layihəsi ötən ilin əvvəlində istismara verilən "Ro-Pax" tipli "Azərbaycan" gəmi-bərəsi ilə eynidir. Otuz nəfərlik heyət üzvünün idarə etdiyi gəmi-bərə ilə eyni vaxtda 100 sərnişin, sistern tipli 56 vaqon və ya 50 yük avtomobili/TIR daşımaq mümkündür. "Azərbaycan" və "Zərifə Əliyeva" gəmi-bərələri bu göstəricilərinə görə Xəzər hövzəsində istismar olunan digər gəmi-bərələrdən daha üstündür. Dünyanın aparıcı istehsalçıların müasir avadanlıqları ilə təchiz olunan gəmidə yük lifti, helikopter meydançası, dalğalı havada gəminin sabitləşdirilməsi sistemi, dartıcı lokomotivlər vardır.

Prezident İlham Əliyev gəmi-bərənin istismara verilməsini bildiren rəmzi lenti kəsdi.

Xatırladaq ki, ötən ilin martında Süveyş kanalının bağlanması nəqliyyat dəhlizlərinin şaxələndirilməsi məsələsini beynəlxalq gündəlikdə önə çıxarmışdı. Hazırkı geosiyasi təlatümlər fonunda isə bu məsələ aktuallığını

xüsusilə artırıb. Buna görə də Şərq-Qərb-Transxəzər dəhlizi xüsusilə cəlbedici görünür və Azərbaycan da yeni çağırışlara adekvat olaraq infrastrukturunu yaxşılaşdırır.

Gəmi-bərənin "Zərifə Əliyeva" adlandırılması Azərbaycan dənizçilərinin görkəmli alim və həkim, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə olan sonsuz ehtiramının ifadəsidir. Gəmi-bərədə akademik Zərifə Əliyevanın elmi axtarışlarını, qazandığı uğurları, insanlara xeyirxah münasibətini, bir sözlə, fədakarlıqla dolu həyat və fəaliyyətini əks etdirən guşə yaradılıb. Guşədə akademik M.İ.Averbax adına mükafatın ilk qadın laureatı olan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əliyeva haqqında foto və video məlumatlar, kitablar toplanıb.

Gəmi-bərə ilə tanış olan Prezident İlham Əliyev daha sonra onun işə salınmasını

bildiren düyməni basdı.

Qeyd edək ki, "Zərifə Əliyeva" gəmi-bərəsi Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutu üzrə yükdaşıma zəncirinin mühüm həlqəsi olan ASCO-nun digər bərələri ilə birgə yükdaşımalara, eləcə də əlverişli coğrafi mövqeyə malik ölkəmizin tranzit potensialının reallaşdırılmasına mühüm töhfə verəcək. Dünya standartlarına cavab verən belə bir bərənin Azərbaycanda inşa olunması bir tərəfdən dövlətimizin qüdrətini, iqtisadi müstəqilliyini nümayiş etdirirsə, digər tərəfdən onu göstərir ki, ölkəmiz böyük sənaye potensialına və yüksək texnologiyalara əsaslanan iqtisadiyyatın yeni inkişaf mərhələsində uğurla addımlayır.

Pandemiyanın global iqtisadiyyatda yaratdığı tənəzzülə baxmayaraq Azərbaycan iqtisadi inkişafını, o cümlədən beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərində artan roluna uyğun

olaraq uğurla həyata keçirilən infrastruktur layihələrini davam etdirir. Təsədüfi deyil ki, bu gün ölkəmiz istər Şərq-Qərb, istər Şimal-Cənub dəhlizlərinin mühüm "həb"inə çevrilib. Prezident İlham Əliyevin nəqliyyatın, o cümlədən gəmiçiliyin inkişafına xüsusi diqqət də Azərbaycanın bu sahədə potensialını tam olaraq gücləndirməyə hesablanıb.

Bu gün ASCO-nun donanmasında 13 bərə gəmisi, "Ro-Ro" tipli 2 gəmi və "Ro-Pax" tipli 1 gəmi fəaliyyət göstərir. Hazırda ASCO dəmir yolu vaqonlarının dəniz vasitəsilə daşınmasını təmin edən Xəzərdə yeganə bərə operatorudur. Qeyd olunan donanma həm vaqon, həm də avtomobil yükləri üçün Xəzər dənizində körpü rolunu oynayır və bu imkandan Transxəzər dəhlizi üzrə yükdaşımaları həyata keçirən bütün istifadəçilər yararlanırlar.

Azərbaycanın gəmiçilik sahəsində mühüm nailiyyət-

lərindən biri də geniş potensiala malik və regionun ən müasir müəssisələrindən sayılan Bakı gəmiqayırma zavodunun 2013-cü ildə istifadəyə verilməsidir. Bu zavodun istismara verilməsi ölkəmizdə yeni gəmilərin alınması istiqamətində idxaldan asılılığı aradan qaldırır. Azərbaycanda belə bir zavodun yaradılması Xəzər dənizinin spesifik xüsusiyyətlərini və bu hövzədə mövcud liman infrastrukturunun texniki imkanlarını nəzərə almaqla, nadir layihələr və yeni konsepsiyalar əsasında bütün növ gəmilərin tikintisinə imkan verir. "Ro-Pax" tipli gəmilər də bu qəbildəndir. Ən yüksək standartlara uyğun gəmi-bərələrin istehsalı Azərbaycan dövlətinin istər iqtisadi, istərsə də sənaye və texnologiyalar sahələrində gücünün göstəricisidir. Hazırda zavodda ASCO-nun donanması üçün daha 2 tankerin inşası davam etdirilir.

Onu da deyək ki, "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" QSC-nin 2014-cü ildə qəbul olunmuş Strateji İnkişaf Planının icrası çərçivəsində ötən müddətdə ümumilikdə 24 gəmi istismara verilib. Azərbaycan gəmiləri Xəzərdən kənar - Qara dəniz və Aralıq dənizi hövzələrində də fəaliyyət göstərir. Burada ASCO-nun 7-si quru yük gəmisi və 6-sı tanker olmaqla 13 gəmisi istismar edilir. Həmin hövzələrdə Azərbaycan bayrağı altında üzərək ölkəmizi xarici sularda təmsil edən gəmilərin heyəti bütünlüklə azərbaycanlı dənizçilərdən təşkil olunub.

Prezident İlham Əliyev ABŞ Dövlət katibi köməkçisinin müavininin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 27-də Amerika Birləşmiş Ştatlarının (ABŞ) Dövlət katibi köməkçisinin Qafqaz məsələləri, regional münacişələr və Cənubi Avropa məsələləri üzrə müavini Erika Olsonun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Nümayəndə heyətinə ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz bölgəsi danışıqları üzrə ali müşaviri Endryu Şofer, ABŞ-in Azərbaycandakı səfiri Örl Litzenberqer, Gürcüstandakı səfiri Kelli Deqnan və Ermənistanstandakı səfiri Linn Treysi daxildir.

Görüşdə Azərbaycanla ABŞ arasında ikitərəfli əlaqələrin inkişaf perspektivlərinə dair geniş müzakirələr aparıldı. Həmçinin bu il Azərbaycanla ABŞ arasında diplomatik münasibətlərin yaradılmasının

30 illiyinin qeyd olunduğu vurğulandı. Bu müddət ərzində ölkələrimiz arasında uğurlu əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulduğu, xüsusilə enerji sahəsində sıx əməkdaşlığın həyata keçirildiyi bildirildi.

Söhbət zamanı regional məsələlər barədə fikir mübadiləsi aparıldı, Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması və sülh müqaviləsinin hazırlanması üçün danışıqların aparılması, kommunikasiyaların açılması məsələləri müzakirə edildi. Prezident İlham Əliyev bildirdi ki, sülh müqaviləsi ilə bağlı danışıqların başlanılması üzrə Azərbaycan nümayəndə heyəti hazırdır.

Dövlətimizin başçısı 30 ilə yaxın davam edən işğal dövründə Ermənistanın ərazilərimizdə törətdiyi dağıntıları, maddi-mədəniyyət abidələrimizin, 60-dan çox

məscidin dağıldığını və onlardan tövlə kimi istifadə olunduğunu qeyd etdi. İşğal dövründə ərazilərimizdə Ermənistan tərəfindən çox sayda minaların basdırıldığını deyən Prezident İlham Əliyev hazırda Azərbaycanın üzləşdiyi mina problemini vurğuladı, bu xüsusda ABŞ-ın dəstəyinin əhəmiyyəti qeyd edildi.

Söhbət zamanı dövlətimizin başçısı Birinci Qarabağ müharibəsindən etibarən 4 mindən çox soydaşımızın itkin düşmüş hesab olunduğunu, onların bir çoxunun işğalçılara məruz qaldığını və öldürülərək Ermənistan tərəfindən kütləvi məzarlıqlarda basdırıldığını bildirdi, həmin məzarlıqların yerləri haqqında

Ermənistan tərəfindən məlumatın verilməsinin vacibliyini vurğuladı və bununla əlaqədar ABŞ hökumətinin dəstəyinin zəruriliyini qeyd etdi.

Görüşdə regionda davamlı sülhün, sabitliyin, təhlükəsizliyin təmin olunması və qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

Nurlu ömrün salnaməsi

Aprelin 28-də görkəmli oftalmoloq Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümü qeyd edildi.

Gözəl ana, vəfali ömür-gün yoldaşı, dünya tibb elminə əvəzsiz töhfələr vermiş böyük oftalmoloq alim... Bütün bunlar anadan olmasının 99-cu ildönümünü qeyd etdiyimiz Zərifə xanım Əliyevanın portretinin xarakterik cizgiləridir. Müasirlərinin dediyi kimi, Zərifə xanım Əliyeva elə insan idi ki, bir dəfə ünsiyyətdə olanlar onu ömrü boyu unuda bilmirdilər. Bu böyük şəxsiyyət elə ilk andan onunla ünsiyyətdə olanların yaddaşında yüksək vətəndaşlıq, humanizm və ürək saflığının mücəssəməsi kimi əbədi qalırdı. Onun insanlara məhəbbəti qeyri-adi dərəcədə hüdudsuz idi. Zərifə xanım sevib seçdiyi, ömrünü həsr etdiyi sənəti ilə bu istedadını tam gerçəkləşdirə bilirdi. Aprelin 28-də XX əsrdə Azərbaycan tibb elminin görkəmli simalarından biri - Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümü tamam olur. Zərifə xanım 1923-cü il aprelin 28-də qədim Naxçıvanın Şahtaxtı kəndində görkəmli ictimai və dövlət xadimi, xalqımızın böyük oğlu Əziz Əliyevin ailəsində dünyaya göz açıb. Atasının ömür

yolu onun üçün əsl həyat məktəbinə çevrilib. Zərifə xanım Əliyeva müasir, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, bütün mənəvi ömrünü Vətəninin və xalqının tərəqqisinə həsr etmiş dahi şəxsiyyətin - ümummilli lider Heydər Əliyevin vəfali ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı olub. Vaxtilə Əziz Əliyevin ailəsində görülgötürdükleri yaxşı bir təcrübə kimi ölkənin birinci şəxsinin xanımı olduğu zamanlarda köməyinə çatıb. O, Ulu Öndərimizə mənəvi dayaq, arxa olub.

Akademik Zərifə Əliyevanın alim kimi qazandığı böyük uğurlar Azərbaycan tibb elminin tarixində ayrıca bir mərhələ təşkil edir. Onun elmi fəaliyyəti çox zəngin və əhatəli olub. oftalmologiyanın aktual mövzularına həsr edilmiş çoxprofilli tədqiqatlar aparıb, dəyərli elmi-tədqiqat işləri yazıb. Göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənilib hazırlanması ilə məşğul olan Zərifə xanım özünün tədqiqat işlərini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə, habelə traxomanın və onun ağır nəticələrinin müalicəsi zamanı o dövrdə yeni olan antibiotiklərin imkanlarından

səmərəli istifadə etməyin öyrənilməsinə həsr edib. Bu tədqiqatların nəticələri Zərifə xanım Əliyevanın 1960-cı ildə "Sintomisin terapiya metodlarının başqa birləşmələri traxomanın müalicəsi" mövzusunda müvəffəqiyyətlə müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1968-ci ildən başlayaraq Zərifə xanım Əliyeva professional oftalmologiyanın problemləri ilə ciddi məşğul olub. Bu sahənin əhatə dairəsinin çox geniş olmasına baxmayaraq, gözün peşə xəstəlikləri probleminə dərin və çoxsahəli marağını Zərifə xanım Əliyeva bütün həyatı boyu itirməyib. Alim dünyada ilk dəfə olaraq peşə patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıb və praktiki olaraq elm aləmində yeni bir istiqamətin - peşə oftalmologiyasının əsasını qoyub. Apardığı tədqiqatların gedişində "Göz yaşının axmasının fiziologiyası", "Gözün və görmə sinir yolunun yaşla əlaqədar dəyişiklikləri", "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomik fizioloji təbiəti" və s. kimi onlarla elmi məqalələr və monoqrafiyalar çap etdirib. Uzunmüddətli müşahidələrin və tədqiqatların nəticələri

görkəmli həkimin "Azərbaycanın kimya sənayesinin bəzi müəssisələrinin işçilərinin görmə üzvünün vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1976-cı ildə Q.Helmqolts adına Moskva Göz Xəstəlikləri İnstitutunda həmin dissertasiyanın müdafiəsi zamanı Sovet İttifaqının aparıcı alimləri Zərifə xanımın elmi əsərlərini çox yüksək qiymətləndiriblər. Zərifə xanım Əliyevaya 1977-ci ildə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilib. Görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə görə akademik Zərifə Əliyeva keçmiş

SSRI-nin oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafat olan SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülüb. Keçmiş SSRİ-də bu mükafatı alan ilk qadın alim kimi onun adı oftalmologiya elminin tarixinə düşüb. Görkəmli alim az yaşadı. O, istedadı və həyat enerjisi ilə gələcəkdə çox işlər görə bilirdi. Ömrünün sonuncu anına kimi həyatla, gələcək planlarla yaşayırdı. Zərifə xanım Əliyeva 1985-ci il aprelin 15-də Moskvada vəfat edib. Zərifə xanımın parlaq xatirəsi daim anılacaq, xalqımızın qəlbində əbədi yaşayacaq.

Suraxanıda Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümünü qeyd edildi

Yeni Azərbaycan Partiyası Suraxanı rayon təşkilatı və Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin birgə təşkilatçılığı ilə 27 aprel 2022-ci il tarixində Suraxanı Rayon Heydər Əliyev Mərkəzində "Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsi" layihəsi çərçivəsində görkəmli oftalmoloq

Əliyevin, akademik Zərifə xanım Əliyevanın və Vətən Müharibəsi şəhidlərinin əziz xatirələri bir dəqiqəlik sükutla anılmış, görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat və fəaliyyətini əks etdirən qısa videoçarx nümayiş olunmuşdur.

mololoq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümünə həsr olunmuş "Heydər Əliyev və ailə dəyərləri" mövzusunda diskussiya təşkil olunmuşdur.

Tədbirdə Suraxanı Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əziz Əzizov, YAP Suraxanı rayon təşkilatının sədri Vüqar Seyidov, Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin müdiri Mehriban xanım Vəliyeva, RİHB-nin müavini və Təhsil İdarəsinin nümayəndələri, Suraxanı rayonu ərazisində fəaliyyət göstərən ümumtəhsil müəssisələrinin rəhbərləri və 11-ci sinif şagirdləri iştirak etmişlər.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin abidəsi önünə tədbir iştirakçıları tərəfindən gül dəstələri qoyulduqdan və Heydər Əliyev Mərkəzi ilə tanışlıqdan sonra tədbir Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə açıq elan olunmuşdur.

Daha sonra Ulu Öndər Heydər

Tədbiri giriş sözü ilə açan YAP Suraxanı rayon təşkilatının sədri Vüqar Seyidov müzakirə iştirakçılarına salamlayaraq bildirdi ki, akademik Zərifə xanım Əliyeva milli oftalmologiyamızın banilərindəndir. Mayası vətənpərvərliklə, halallıqla yörgülən Zərifə xanım Əliyeva xalq üçün, vətən üçün əlindən gələni əsirgəməyərək öz mənəvi ömrünü Ulu Öndərə və övladlarına həsr etmişdir. Ailəsində qoyduğu iz, yüksək mənəvi dəyərlər, övladlarının milli ruhda tərbiyəsi nəticəsində o, qəlblərdə yanan əbədiyyət çırağına çevrildi. Yerli təşkilatın sədri vurğulamışdı ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, bütün mənəvi ömrünü vətəninin və xalqının tərəqqisinə həsr etmiş dahi şəxsiyyətin - Ümummilli Lider Heydər Əliyevin vəfali ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı, Vətənin qüruru sayılan iki

övlad böyütmüş ana, intellektual keyfiyyətləri özündə birləşdirən ziyalı Zərifə xanım Əliyevanın həyatı, elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə daha yaxından tanış olduqca, haqqında xatirələri oxuduqca yaddaşımızda böyük insanın işıqlı obrazı canlanır.

Həmçinin, Suraxanı rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əziz Əzizov çıxış edərək bildirmişdir ki, Zərifə xanım Əliyeva Azərbaycan xanımına xas olan bütün müsbət keyfiyyətləri özündə birləşdirmişdi. Zərifə xanımın fitri istedadı malik bir alim kimi yaşadığı ömrü, keçdiyi həyat yolu hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir alim və həkim üçün həyat və mənəviyyət dərəsi, kamillik və müdriklik məktəbidir. Onun zəngin elmi irsi, oftalmologiyanın müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatlar, qazandığı nailiyyətlər, yaratdığı fundamental əsərlər Azərbaycan tibb elminin parlaq səhifəsidir. O, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevlə birlikdə qəlblərində daim Vətən sevgisi yaşadan, xalqı üçün çalışan övladlar böyütmüşdür. Görkəmli alimin qəlblərdə yaşayan xoş xatirəsinə və xidmətlərini xalqımız daim minnətdarlıq hissi ilə xatırlayır.

Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin müdiri Mehriban Vəliyeva və Suraxanı rayonu 226 nömrəli tam orta məktəbin direktoru, şəhid anası Arzu Məmmədova çıxış edərək bildirmişlər ki, 20-ci əsrin ən böyük şəxsiyyətlərindən olan Heydər Əliyev kimi dünya miqyaslı bir liderin inkişafında müstəsna xidmətlərə malik Zərifə xanım 21-ci əsrə öz imzasını atan Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev kimi bir düha bəxş etmişdir. Xalqının çırağına çevrilməsinə cənab Prezident İlham Əliyev kimi bir liderə təbii verən, ona öz sevgisindən pay bəxş edən Zərifə xanım xalqımız tərəfindən daim xatırlanacaqdır.

Sonda görüş iştirakçıları məktəblilərin ünvanladığı suallara cavab vermişlər.

Gəncədə Mir Cəlal Paşayevin anadan olmasının 114 illiyi qeyd olunub

Mir Cəlal Paşayevin ev muzeyində gerçəkləşən tədbir Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin dəstəyi, Gəncə Regional Mədəniyyət İdarəsinin təşkilatçılığı ilə həyata keçirilib. Tədbirdə Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Adil Tağıyev, AMEA-nın Gəncə Bölməsinin sədri, akademik Fuad Əliyev, Gəncə Regional Mədəniyyət İdarəsinin rəisi Vasif Cənnətov, Mir Cəlal Paşayevin ev muzeyinin direktoru İradə Paşayeva, mədəniyyət və ictimaiyyət xadimləri iştirak ediblər.

Tədbirdə çıxış edən natiqlər ədəbiyyatşünas, Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru Mir Cəlal Paşayevin həyat və yaradıcılığında bəhs ediblər. Bildirilib ki, kamillik insan, alim, yazıçı dünyanı təkəzə izah etmir, eyni zamanda, onu dəyişdirir, insanların şüuruna, baxışlarına təsir göstərə bilər. Bu mənada Mir Cəlal Paşayevin çoxsahəli yaradıcılığı nəinki müasirlərinə, özündən sonra gələn nəsillərə də nümunədir. Təsədüfi deyil ki, bu gün təkəzə Azərbaycanda deyil, onun sərhədlərindən kənar da görkəmli ədibin həyat və yaradıcılığı geniş şəkildə öyrənilir və əsərləri çap olunaraq maraqla oxunur.

Eyni zamanda çıxış edənlər tərəfindən Mir Cəlal Paşayevin ev muzeyinə müxtəlif eksponatlar hədiyyə olunub.

Bununla yanaşı, mərasimdə Gəncə Dövlət Filarmoniyasının Göygöl Mahnı və Rəqs ansamblı konsert proqramı ilə çıxış edib.

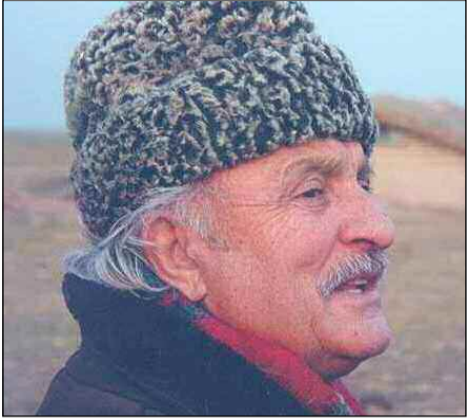
Qeyd edək ki, ədibin xatirəsinə hörmət və ehtiram əlaməti olaraq Gəncədə Mir Cəlal Paşayev adına muzey, məktəb fəaliyyət göstərir, şəhərin görkəmli və abad küçələrindən birinə onun adı verilib.

“GÖZÜMƏ KƏLBƏCƏR TORPAĞI TÖKÜN” PIÇILTISINDAN TANINAN ŞAİR HAQQINDA

**“Duymadınmı bu pıçiltı kimindir?
Tanımadın pıçiltımdan sən məni?!”**

Məmməd Aslan.

“Ölmək ölüm deyil, unudulmaq ölümdür”, - deyib aqillər. Mən də heç vaxt unudulmayan, söz dünyasında xüsusi yeri olan, dilimizə və ədəbiyyatımıza yaxşı beləd bir şair haqqında söz açmaq

istəyirəm. Heyf ki, ömrünün barlı-bəhərli, aqillik çağında aramızdan getdi O...

Görünüb, tanınmaq adı haldır. Görünməmişdən tanınmaq aqillərə, qəhrəmanlara, söz-qələm sahiblərinə xasdır.

Pıçiltısından, hənirindən tanınan, bir kəlmə sözlə ürəklərə toxtalıq verən insanlar xoşbəxtidirlər. Məmməd Aslan da görünməzdən qabaq tanınan, pıçiltısıyla, həniriylə seçilən şair idi. O, həmkarlarından fərqli bir xüsusiyyətlə seçilirdi; istəmədiyini eləməz, xoşlamadığını yeməz, görünməyə və deyilməyə layiq olmayanı nə görməz, nə də deməzdi.

O, “ömrünə qadağa qoyar, dilinə qadağa qoymazdı”. Sözü yerində deməyi bacarırdı. Ucuz pilləyə çatmaq üçün heç vaxt iməkləməyib. Onun yəhərə qançığa, xurcuna gözək, dükcəyə qulaqça olanlardan heç vaxt xoşu gəlməyib. Ortada tesi kimi fırlanmaqda, küncdə buxarı kimi yanmağı üstün tutub. Nə olubsa, özü olub, nə yazıbsa, özünün yatımlı dili ilə yazıb. Çeynənilmiş qafiyə, çiy söz işlətməkdən qaçıb, boyat fikir söyləməyib. Rəvan tələffüzü, şirin deyimi ilə həmişə diqqəti cəlb edib. Məmməd müəllim onu yaxından tanımaq istəyənlərin aynasının qabağından heç vaxt qaçmayıb. Şərt odur ki, güzgünü üzünə düz tuta biləsən. Mən də gənclik illərində Məmməd Aslanı görməmişdim, amma şeirlərindən tanıyırdım. Qardaşım Həsənin cib dəftərindən onun şeirlərini, xüsusən, məhəbbət mövzusunda olan şeirlərini uşaq çilgınlığı ilə gizli-gizli oxuyurdum. Bütün bunlara görə Məmməd Aslanla bağlı yaddaşıma köçən bir neçə mürgülü xatirələrimi oxuculara çatdırıram. Qoy, onun ruhu şad olsun, torpağı soyumamış məzarı nurla dolsun.

1966-cı ildə rayona istehsalat təcrübəsinə gəlmişdim. O vaxtlar Məmməd müəllim “Yenilik” rayon qəzetinin məsul katibi işləyirdi. Mən onu yalnız o vaxtlar gördüm və tanıdım. İstehsalat təcrübəsində fəallıq göstərdiyimə görə Məmməd müəllimin təşəbbüsü ilə “Yenilik” qəzetinin 16 fevral 1967-ci il tarixli nömrəsində şəklimlə birlikdə “O, sənətini sevir” başlıqlı bir məqalə verilmişdi və həmin qəzet institutun rektorluğuna göndərilmişdi.

O vaxtkı tələblərə görə vəzifə sahiblərinin şəklinin qəzetdə verilməsi üçün rəhbər orqanların xüsusi razılığı olmalı idi. Amma Məmməd müəllim bunu öz təşəbbüsü ilə etmişdi. Bu, şəxsi münasibət və təkcə məni tərifləmək üçün deyildi, Məmməd müəllimin gənclik axtarışı idi.

O, həmişə gənclik, təbiət, günəş axtarışında, bahar, bənövşə, qönçə gül axtarışında olub, şeirlərində olduğu kimi... Mən həmin qəzeti bu günə qədər tarixi bir töhfə kimi saxlayıram. Çünki o mənim bir

daha geri qayıtmayan gəncliyimdən yadigarıdır. Nə isə... illər keçdi, mən Kəlbəcər rayon Komsomol Komitəsinin birinci katibi seçildim. (İndiki gənclər təşkilatının sədri) Bundan sonra Məmməd müəllimlə əlaqələrimiz daha da genişləndi. Həmişə ictimai tədbirlərdə və xeyirdə-şərdə birlikdə olardıq.

Bir dəfə bir müəllimin ad günündə işti-
rak edirdik. Məclisdə Məmməd müəllimə söz verildi. O, sözüne şeirlə başladı:

**- Səni qala bilib, aləmə yaydım,
Gözündə möhtəşəm qalaydın elə.
Kaş, səni yaxından tanımayıdım,
Mənimçün örtülü qalaydın elə.**

**Dərdi gözəl əkdin, gözəl də dərdin,
Sən elə zəhərdin, gözəl dadardın.
Tükün məxmər çalar, göz aldadardın,
Paxırı gizlədən qalaydın elə.**

O, fikrini tamamladı: - Gəlin, ayna kimi şəffaf olaq, paxırı gizlədən qalay kimi parıldayıb sonradan da qaralmayaq. Biz bir-birimizin ürəyində möhtəşəm qala olaq. Bunun arxasınca ikinci bir şeirini oxudu, yadımda bir bəndi qalıb:

**- De, səni kim sevməz, kim saxlamazdı,
Kim candan keçməzdi vüsəlin üçün?
Namusun ləkəli, başın qapazlı,
De, kim günahkardı bu halın üçün?**

Söz yiyəsi sözü götürdü. Məclisdə olanlar hamı gülüşdü və bu şeirin kimə yazıldığı məlum oldu. Məmməd həmişə gəlib-keçən söz demirdi, dəlib keçən söz deyirdi. O, təkcə şair yox, həm də fəal ictimaiyyətçi, yaxşı ziyalı, güclü qələm sahibi idi. Hələ o vaxtlar tez-tez onun imzası ilə mərkəzi mətbuatda yazılar verirdi. Onun çox gözəl əl qabiliyyəti – rəssamlığı vardı. Kitablardakı illüstrasiyalar onun özünüdür, öz təxəyyülüdür.

Həmişə təbiətin vurğunu kimi, onun qorunmasına aid şəkillər, bəzən karikaturalar da verər, gəncləri bu işdə fəal mübarizəyə çağırırdı. Bir dəfə “Təbiət və gənclik” mövzusunda məsələ müzakirə olunurdu. Mən “Yenilik” rayon qəzetinin nümayəndəsi kimi Məmməd müəllimə də çıxış verdim. O, kürsüdən salona üz tutaraq: - “Ay bizim gələcəyimiz olan gənclər! Biz Allahın Kəlbəcəre verdiyi füsunkar gözəlliyi qoruya bilmirik. Meşələr qırılır, məhv edilir, bəzən də Murovun dağ keçilərini, xınalı kəkliyini, meşələrin cüyürünü ovlayıb, vəzifə sahiblərinin biğinin altından keçmək üçün pay verirlər. Haram olsun, o biğ, o şlyapa həmin vəzifə sahiblərinə ki, onlar təbiət düşmənləridir... Gəlin, hamımız birlikdə belə hallara qarşı mübarizə olaq”. Rəyasət heyətində mənimlə yanaşı oturmuş bir rəhbər işçi dözmədi və mənə tərəf əylərək, pıçiltı ilə, ay yoldaş İsmayilov, bu şair nə danışır? – dedi.

Məni gülmək tutdu və zarafatla dedim:
- Yəqin sizə gələnləri şairə deyiblər.

Bax, Məmməd belə Məmməd idi, heç nədən çəkinmədən sözünü yerində deməyi bacarırdı. 1974-76-cı illərdə Bakı Ali Partiya Məktəbində oxuyurdum. Cəbrayıl rayonundan olan Qorxmaz Bayramovla bir kursda idik. O, Universiteti Məmmədlə bir qurtarmışdı. Şeir-sənət vurğunu idi. Məmməd Aslanı əzbər bilirdi. (Allah ona rəhmət eləsin.) Məmməd müəllim tez-tez yanıma gəlirdi. O, “Azərbaycan gəncləri” qəzetində xüsusi müxbir işləyirdi. Bir gün bizi Sahil bağına gəzintiyə dəvət etdi və dedi ki, sizi Azərbaycan yazıçılarının bir nəhəngiylə tanış edəcəyəm. Biz başa gələndə gördük ki, böyük yazıçımız Süleyman Rəhimov Məmməd Aslanla qoşa gəzirlər. Süleyman Rəhimov çox şəxsiyyətli adam idi, ciddi və cəlbedici görkəmi vardı. Əl verib görüşdük, mən bu görüşdən çox sevindim, görüşə vaxt ayırdığına görə ona minnətdarlığımı bildirdim.

Dedi: - Ay cavan oğlanlar! Siz, rəsmi adamlarsınız, oxuduğunuz Partiya məktəbinin təlim bazası belə qurulub. Deyin görüm, bədii ədəbiyyat, şeir oxuyursunuzmu? Mənim əsərlərimdəki hansı qəhrəmanlar daha çox xoşunuza gəlir?

Böyük bir ədibin belə bir sınaqlı sualına cavab vermək, söz yox ki, biz cavanlar üçün çətin idi. Amma sinəsindən süd əmdiyim, zirvəsindən qürurla baxdığım dağlardan mənə bir güc gəldi. Dedim:

- Süleyman əmi, siz, bütün əsərlərinizdə qəhrəmanların şəxsiyyətini öz şəxsiyyətiniz səviyyəsinə qaldırmısınız. Qəhrəmanlarınızın hamısında özünüz kimi acizlikdən uzaq, qorxmaz və mübariz bir Azərbaycanlı kişisi obrazı yaratmışınız. Dədə Şəmşirin sizin 60 illik yubileyinizə həsr etdiyi qoşmada yazdığı kimi:

“Şamo”n yaxın dostum, dayağım olsun,

“Ağbulaq dağları” oylağım olsun.

**“Mehman”ın ən əziz qonağım olsun,
Amma “Qaloşlu”dan haşa, Süleyman.**

(bu adlar S.Rəhimovun əsərlərinin qəhrəmanlarının adlarıdır).

- Siz bizim dağların və bütün Azərbaycan övladlarının hər birinin ürəyində mübariz bir Mehman, əziz bir qonaqsınız.

Süleyman əmi güldü və mənim hazır-cavablığımı Məmməd müəllimə ləzzət verdi.

- Hə, Süleyman əmi, gördünüz papaq altıda nə oğullar var? Kəlbəcərin altı-üstü maddi sərvətlərlə zəngin olduğu kimi, insanları da mənən zəngindir.

Dedi:

- Düz deyərsən, Məmməd bala, dağ rayonları içərisində kəlbəcərlilərin bədii təfəkkürü daha güclüdü. Sizin adamların şeir dili, qoşma deyimi çox axınlı və cəlbedicidir. Axı, Kəlbəcərin Aşığı Qurbani, Dədə Şəmşiri, Ənvər Rzası, Şamil Əsgərovu, Bəhməni və bax belə telli-toqqalı Məmməd Aslanı var. (O vaxt Məmmədin çox uzun, dalğalı saçları vardı).

Bu sözlər böyük bir yazıçının Kəlbəcəre və onun ziyalılarna verdiyi çox yüksək tarixi bir qiymət idi.

Biz xeyli gülüşdük və bir xatirə şəkli də çəkdirdik. Həmin şəkil mənim üçün çox qiymətli bir yadigarıdır. Həmin günü ömrümün tarixi bir günü sanıram və səbəbkarı olan Məmməd müəllimə minnətdaram. Başqa bir xatirə: 1997-ci ilin aprel ayının 2-də Kəlbəcərin işğalının 4-cü ildönümü ilə əlaqədar, kəlbəcərlilə köçkünlərlə ulu öndərimiz Heydər Əliyev cənablarının görüşü keçirilirdi. Yığıncağı həmyerlimiz professor Şahlar Əsgərov aparırdı. Digər ziyalılarla yanaşı Məmməd Aslan da rəyasət heyətində Ulu Öndərlə yanaşı oturmuşdu.

Nəhayət, görüş qurtardı. Bir neçə nəfər Məmməd müəllimə yaxınlaşıb dedi:

- Ay Məmməd müəllim, fürsət düşmüşdü, niyə cənab prezidentdən özünə bir ev verilməsini xahiş etmədin? Sənin də xidmətlərin var bu vətən qarşısında. Axı,

əziyyət çəkirsən, Sumqayıtdakı evdə qalmısan.

O, çox soyuqqanlıqla cavab verdi:

- Əzizlərim, biz bura torpaq dərdini, Kəlbəcər dərdini çəkməyə, yurdumuza qayıtmaq yollarını axtarmağa gəlmişik, Məmməd dərdini ağlamağa gəlməmişik. Məmmədlərin dərdi kiçik məsələdir.

Bax, bu, Məmmədin böyüklüyü və əsl vətənpərvərliyi idi.

***

... Bir dəfə ailəliklə Hacıkəndlə Toğana kəndi arasındakı bulağa getmişdik. Biz oturduğumuz yerdən azca aşağıda bir nəfər oturmuşdu. Dedim ki, bu yoldaşı da süfrəyə dəvət edək. Bir az aşağı düşüb səslədim. Əli ilə mənə işarə verib, dayan dedi. Bir az keçdi, baxdım ki, bu oturan Məmməd Aslandı. Görüşdük, dedi:

- A zalım, az qala mənə mane olmuşdun. Mən dörd gündür burda oturub Kəpəzi

çəkmək istəyirəm. Yağış, duman imkan vermirdi. Duman indicə çəkilib gedirdi ki, sən gəldin. Axı, mən Kəpəzi dumanından biçilmiş ağ örpəyini atanda çəkmək istəyirdim. Kəpəzin haçalan-ş aşırımı çılpaq daha gözəl görünür. Mən elə bilirdim oradan doyunca baxsam cənnəti görərəm, ölmərəm. Axı, oradan Laçın qayanın havası məni vuracaq.

Bax, Məmməd bu duyumla yaşayırdı. O, dünya varı axtarmır, ulu babalar yadigarı qədim dağlarımızı, yurdlarımızı, gədiklərimizi, adət-ənənələrimizi çəkib, gələcək nəsələ yadigar qoyur. Çünki o, Kəlbəcər dağlarının zirvəsində doğulub. Laçın yuvalı, Laçın qayanın qoynundakı Laçın kəndində dünyaya göz açıb.

Ona görə də həmişə o, dağları, dağlar onu özünə çəkirdi. Bir ilin yayında Məmməd müəllim Zaqatalada dincəlirdi. Zəng vurdum. Dedi ki, müalicə olunuram, Rüstəmlə Təbrizə balam (Təbrizə qızı, Rüstəm onun həyat yoldaşıdır) mənə qulluq göstərirlər, nəvəm Məmməd Kamal başımı qatır, sənin və mənim dostum bəyzadə Mütəlib Muradoğlu da tez-tez qonağım olur, indi də yanımdadır.

Sizə salam deyir. Amma özüm... bir az tutuldu... sonra sözüne davam etdi: - Deyirəm, ömrüm imkan verə bu yay da Böyük Qafqazı gəzəm; Qubanın, Qusarın çiçəkləri bu gün-sabah solacaq, çəke bilməyəcəm, Bakıya qayıdanda birlikdə o yerlərə gedək, yaxşı bir mənərə çəkim, dünya ölüm-itimdi.

Dedim:

- Məmməd, bizi kövrəltmə. Bəlkə gəlib sənə baş çəke bilmirik, bizdən küsmüsen, nədir? Axı, biz sənin 70 illik yubileyini bir yerdə qeyd etməyə hazırlaşırıq. Mən sənə məəttəl qalmışam, heç özündən danışmırsan, demirsən bir müalicəyə gedim, dincəlim. Amma dağlarda solan güllər üçün, Kəpəzin arxasında batan günəş üçün narahatısan, darıxırsan.

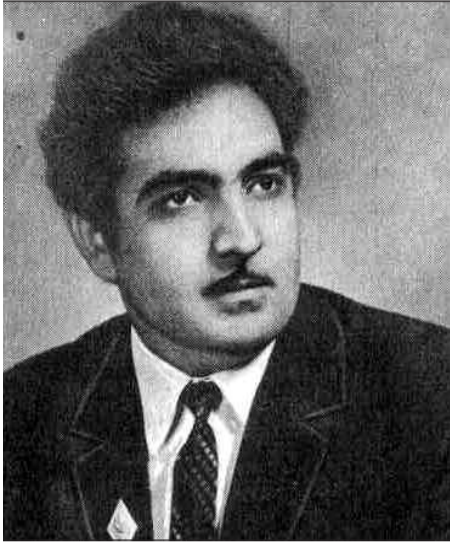
Dedi:

- Vəliyəddin, sən nə danışırısan? Bizə nə qalsa o çəkdiklərimiz, yazdıqlarımız qalacaq, onsuz da bu dünya fanidir, insanın yediyi, tikdiyi, yıxdığı özünə qalır. Daim yaşayan elədikləri, dedikləri və təmiz adıdır. Həm də bilirsen, mənim içimdə bir gül-çiçək həsrəti, bir “Nərgiz”, dağ həsrəti var. Ona görə də nə gül-çiçəkdən, nə də dağlardan doyunuram... Mütəlib sənə salam söyləyir, - deyib, telefonu söndürdü.

**Vəliyəddin
MİSİROĞLU
(İsmayilov).
Yazıçı-publisist,
“Qızıl Qələm”
mükafatı laureatı.**

KÜRD XALQININ ZƏFƏR TARİXİNDƏN

Səbahəddin Eloğlu

Şair, publisist, tarixçi, filosof-xalq qəhrəmanı SULTAN bəy, HƏ-SƏN bəy ZƏRDABI, ŞƏHRİYAR adına mükafatların laureatı Səbahəddin Eloğlu 40 ilə yaxındır ki, DÜNYA TARİXİNİ nəzmə çəkir.

"Kürdlərin zəfər tarixindən" fəslindən bir parçanı oxuculara təqdim edirik. Bu fəsil 100 illik SƏLİB müharibəsini darmadağın edib. İSLAM DÜNYASININ Çİ-ÇƏKLƏNMƏSİNƏ şərait yaradan Qədim Misir hökəmdarı, məşhur KÜRD sərkərdəsi SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİYƏ ithaf olunur.

...Xudaya, səndən bir umacağım var,
Sən məni nədanın əlindən qurtar.
Güc ver aşa bilim uca sədləri,
Açım bağlı qalan həqiqətləri.

Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

Qədim tarixləri öyrənən zaman,
Söz verdim, söz açam bir gün bu xalqdan.
Bu xalqın şərəfli bir keçmişi var,
Bu şərəf tarixdə bu gün də yaşar.
Ən böyük idraklar haçan oyanmış,
Yerin dan ulduzu kürdləri sanmış.
Qədim buzlaşmadan əvvəlki dünya,
Çalışmış həyatda kürdü qoruya.
Uzaq keçmişləri saldıqca yada,
Asan tapacaqsan kürdü dünyada.
Kürdlərin soyunu axtarsan əgər,
Sənə dastan verər qədim ölkələr.
Dünya allahların kürdlər azaltmış,
Odur ki, dünyada Allah tək qalmış.
Bir zaman inkişaf o yerə çatmış,
Uçan xalçaları kürdlər yaratmış.
Bir vaxtı dünyanı su alan zaman,
Nuh Nəbi salamat çıxmışdır ondan.
Elə ki günəşin istisi sönmüş,
Kürdün taleyi də o vaxtdan dönmüş.
Dağılmış dünyadan sonra nə olub,
Bir qədər danışmaq qəlbimə dolub.

****

Qədim illərdən bu günə qədər,
Kürdün mərdliyindən söz açmış bəşər.

Kürdlərin tarixdə iki xidməti,
Bu xalqa gətirmiş böyük hörməti.
Biri ədalətdir, onlar yaratmış,
Zülmün zəncirini çox qırıb atmış.
O biri sərvətdir, sərvətlə inan,
Yaşayıb yaratmış dünyada insan.
Kürdün saxladığı saysız quzular,
Demişlər azalsa həyat pozular.

Qədim Amazonlar, qədim Şumerlər,
Göz açıb kürdləri atlı görüblər.
Nilin sahilindən ta Çinə qədər,
Abadlıq işləri görmüşdür kürdlər.
Kürdlərin tikdiyi qədim qalalar,
Axtarsan dünyanın hər yerində var.
Kürdün şəhərləri torpağın altıda,
Axtarsan taparsan çox dərin qatda.

Keçmişdən səs verən o sirli daşlar,
Kürdün adı ilə söhbətə başlar.
Bir ac Anna - Bani kitabəsini
Öyrən kainatı, yer kürəsini.
Kürdlər varisidir Lullubeylərin,
Qolda güclülərin, adda yeylərin.
Mesopotomiyanı - qədim şəhəri,
Məgər yaratmamış Kürdün hünəri?
Lullular, Kutilər, o mərd tayfalar,
Məgər kürd deyildi, niyə danırlar?
Miladdan üç min il əvvəl də bəli,
Yazılmış tarixə kürdün hünəri.

O zalım, o qəddar Naramsis şahı,
Kürdün zərbəsindən çox çəkmiş ahı.
Yunanlar uşağı kürdlər yanında,
Kürdün də qanı var Yunan qanında.
Böyük sərkərdələr çoxalsın deyər,
Yunanlar meyl etmiş kürdü sevməyə.
İsgəndər min kürdü seçib aparmış,
Gözəllər kürdlərdən toxum tutarmış.
Yunan gözəlləri deyirlər bir vaxt,
Hərdən kürdlərlə olublar xoşbəxt.
Qədim abxazların kürd babaları,
Qafqazda çox qurmuş sərt qalaları.
Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

****

Gəl danma tarixin həqiqətini,
Kim qurdu Şəddadi Kürd dövlətini?
Məhəmməd Ben Şəddad kürdü istəsən,
Qədim kitabları açıb görəsən.
Onlar düz iki yüz iyirmi üç il,
Hakimlik etdilər, bu asan deyil!
Gəncəni yenidən saldılar onlar.
Tarixdə əbədi qaldılar onlar.
Qurdular Gəncədə mərkəziyyəti,
Ucaldı bu yurdun şanı -şöhrəti.
Onlar gətirdilər Qafqazı cana,
Vergi də qoydular ilk Gürcüstana.
Yüksəkdə tutdular şeiri - sənəti,
Yaydılar dünyaya mədəniyyəti.
Dikbaşlıq eləmə, gəl dinlə bir az,
Bu yerdə naqqalığ əsla yaramaz.
O zaman yazırdı Qətran Təbrizi,
"Gəncə elm yuvası, şeir dənizi".
Ağılla, idrakla yaşayır Gəncə,
Cənnət bağçasına bənzəyir Gəncə".
İstəsən biləsən kürd hünərini,
Bəs edər görməyə Xudafərinə.

Şəddadilər tikdi verib varını,
Həm onu, həm Gəncə qapılarını.
Karvanlar bu yerə qızıl gətirmiş,
Gedəndə bu yerdən kitab götürmüş.
Qızılla bəzənmiş qədim kitablar,
Qazılsa, Gəncədən çoxlu tapılar.
Gəncəni dağıdan o zəlzələdən
Axı, nə qaldı ki, danışım nədən?
Bu dərdi çəkdikcə ağrıdı ürək,
Tapmadı bir həmdəm eyləsin kömək.
Gəncənin şərəfi, şöhrəti o vaxt
Layiq görünürdü dünyaya paytaxt.
Yaxşı qarşılansın bu söhbət mənə,
Nizami kürd olub deyilə öncə.

****

Kürdlər tam alanda Qafqazı ələ,
Qafqazda erməni yoxidi hələ.
Qafqazın dağları kürdlərin olmuş,
Kürdlər bu yerlərdə çox qala qurmuş.
Ləzgilər soy kökün axtarsa əgər,
Görər ki, qohumdu qılıncla xəncər.
Qafqazın tarixin öyrənə bilsən,
Mənim dediyimi təsdiq edərsən.
Çeçenlər kürdlərdən törənib bir vaxt,
Onlar da mərdliklə olublar xoşbəxt.
Bir qoca çeçəndən get soruş bunu,
Sənə deyəcəkdir kürd olduğunu.
Kürdün kimliyini bilmək istəsən,
Gərək Zəngəzurü gəlib görəsən.
Tarixçi görsəydi Bisütun dağın,
Burdan başlayardı tarix yazmağın.
Misir ehramından bəzi cizgilər,
Ağ oğlan qəsrində aydın görünər.
Daşı daşlarla yox,dəmirlə yonan,
Min hikmət yaratmış bu yerdə inan.
Zəfər bayrağını dağlara vuran,
Dağların üstündə qalalar quran.
Azadlıq yolunda çox qurban verən,
Bu xalq unudulur bilmirəm nədən?

****

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.
Kəsərli qılıncı, sürətli oxu,
Kürdlər çox işlədib, tarixdə onu.
Ağır döyüşlərdən zəfər bayrağın,
Kürdlər qaldırıblar, məhv olsun xain.
Xainlik olmasa, inan ki, kürdlər.
Qayada bağ salıb məhsul götürər.
Şərqi şahlarını kürdlər qorumuş,
Kürd olan sarayda sakitlik olmuş.
Qorxusuz yaşamış bəzən ölkələr,
Ordu başçıları olanda kürdlər.
Qədim hindliləri Xəzərdən qovan,
Kürd xanı deyilmi, kürdəxanından?
Namərd orduları qafqazda əzən,
Məgər kürd deyilmi, danırsan nədən?
Qıyıq gözlüləri, Tuğyan çayında,
Kürdlər məğlub etmiş bahar ayında.
O vaxtdan kəsilmiş şərq hücumları,
At ilə, it ilə cum ha cumları.
Türklər öyünməsin çox cövlan edib,
Dar gündə köməyə kürdlərə gedib.

Kürdün qılıncı ilə dirçəlmiş Tatar,
Danılsa bu fakta dəlil tapılar.
Qədim Əhrəmilər döyüşdən əvvəl,
Kürdlərlə güləşib xeyir görüblər.

****

Xəzər sahilində Mərdi - Məkanı
Kürdlər salıbdılar. Bu məkan hanı?
Qılınc dünyasının qoç qəhrəmanı,
Bircə Koroğludur, gəl onu tanı.

****

Kürdlər nə yaradıb qoyub dünyada,
Çətindir hamısını gətirmək yada.
Oxuyan olsaydı daş kitabları,
Günəş tək parlardı əqlin açarı.
Kürdün yapıncısı qədim zamandan,
Qorumuş insanı qardan - borandan.
Təsəvvür etdiyin ən qədim dünya,
Ən çox öylənmişdir kürd oyunuyla.
Kürdlərin getdiyi yallılar ki, var,
Böyük qayalarda əksi tapılar.
Qədim muğamları öyrənsən əgər,
Qəlbini maqnit tək hikmətə çəkər.
Bayatı, heyratı, şux diringələr.
Dinləsən bu gün də xoşuna gələr.

****

Kürdlərdən söz açan pirani demiş,
Kürdün qazandığın dostları yemiş.
Kürddə adət deyil var yığib qoymaq,
Kürdün yeməyidi bal ilə qaymaq.
Kürdün süfrəsində kabab yeyənlər,
Süfrədən duranda "əhsən" demişlər.
Kürd ilə dostluğu bacarsan əgər,
Sənə quzu kəsər ölənə qədər.
Kürdlə qonşu olsan, basma ayağın,
Dar gündə olacaq sənəni dayağın.
Baxıb görkəminə gəl sanma fağır,
Kürdün mənlisi var, özündən ağır.
Kürdlərin tarixin nəzmə çəkəndə
Kürdlər qalmamışdı doğma vətəndə.
Kürdlər yadlar üçün ölümə getmiş,
Çox xalq ölümədən Kürd xilas etmiş.
Bu xalqın tarixin tam yazsam əgər,
Ta tarix yazmaqdan xalqlar əl çəkər.
Çox sirri açmağa göstərsəm marağ,
Bil ki, söndürülər bu yanan çırağ.
Eloğlu, qoy qalsın bəzi söhbətlər,
Vaxt gələr, onlar da nəzmə çəkilər.
Vəfa, etibar, sədaqət hər nə var
Axtarsan hamısı kürddə tapılar.
Hər nədən söz açdım, mindən biridi,
Belə danışmaq da kürd hünəridi!

Əziz oxucu, hansı bir xalqın tarixini
ürəyimə yatacaq səviyyədə nəz-
mə çəkmişəmsə, özümü mənən o xal-
qın övladı saymışam. Mənim atam
azərbaycanlı, anam kürd qızıdır. Hər
iki xalq mənim üçün əzizdir.

**Atanı anadan ayırma, oğul,
Çəkilə zindanın birdir yarası.**
Zəngəzur qəzeti

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

Əvvəli ötən saylarımızda

Bu qovğa qalxarkən müsəlman bazarında olan erməni sövdəgər və sənətkarları qorxuya düşüb dükənləri bağladılar. Onların bəzisi dükənlərin içərisində gizləndilər, bəziləri isə müsəlmanların evlərinə pənah gətirdilər. Müsəlmanlar onlara pənah gətirən erməniləri hörmətlə qarşılayaraq evlərində gizlədib mühafizə etdilər. Elə ki, gecə oldu, bazar darğası (polisi) İsmayıl bəy müsəlman bazarındakı dükənlərdə gizlənməmiş erməniləri ordan çıxarıb, dükənləri bağladı, onları isə evlərinə aparıb orda saxladı. Beləliklə, müsəlmanlar dəstələrə bölündükdən sonra əllərində silah nəre çəkə-çəkə erməni məhəllələrinə tərəf üz qoydular.

Otuz ildən bəri ermənilər tədarük etdikləri və evlərdə, məxfi yerlərdə, qəbiristanlıqda, kilsələrdə, qayalıqlarda gizlətdikləri müxtəlif növ silahları bu gün aşkara çıxararaq müsəlmanlara tərəf yönəlmişdilər. Həmin silahlara sarıaraq müxtəlif səngərlərdən, evlərin pəncərələrindən və gizli yerlərdən küçə ilə gəlib-gedən, evlərin balkonlarında dayanan və görünən böyükkiçiyi gülləyə tuturdular.

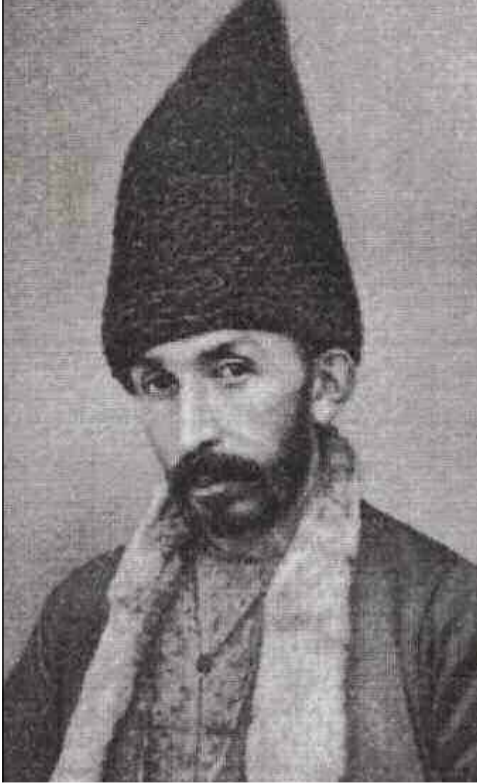
Erməni məhəlləsi şəhərin hündür yerində olduğundan və müsəlman məhəllələri aşağı yerində yerləşdiyindən onların mövqeyi daha əlverişli idi.

ƏLAVƏ: Şuşakəndin və Keşiş kəndinin erməniləri müsəlman məhəllələrinin müqabilində Topxana deyilən yerdə səngərlər tərtib etmişdilər. Odur ki, ermənilər həmin kəndlərdən gəlib bu səngərlərdən də müsəlmanları atəşə tuturdular. Bütün bu hazırlığa baxmayaraq, Allah-təalanın köməyi ilə heç bir iş görə bilmədilər.

Müsəlmanlar da bir neçə yerdə səngərlər tərtib etmişdilər. Birinci səngər Vəzirzadələrin evinin qabağında, ikinci səngər isə Həsən Qaraşirzadənin evinin içində və baş tərəfində idi. Bu səngərləri tərtib edən və onların başçısı Abbas bəy Talib bəy oğlu idi. Üçüncü səngər isə Məşədi Kərimin və erməni Xaçatur oğlunun evləri idi. Bu səngərləri yaradan və onların rəhbəri bizim Mir İbrahim Ağamirzadə idi. Dördüncü səngər isə Ağadədəlidə idi. Onun da böyüyü və rəhbəri Əfrasiyab Hacı Əzim oğlu idi. Beşinci səngər Təzə məhəllədə yerləşirdi. Onun rəhbəri isə Məşədi Abiş Bəylər bəy oğlu idi. Altıncı səngər isə mərhumə Gövhər ağanın evi və həyəti idi. Bu səngərin rəhbəri və istiqamətvericisi cənab Axund Molla Şükür idi.

Şəhərin əyanları və nücəbaları şəhər sakinlərini, cavanları və igidləri müdafiəyə qaldıraraq

səngərlərə göndərdilər. Özləri də tez-tez gəlib səngərlərə baş çəkib gedirdilər. Xüsusən cənab Nəcəfqu-

Mir Möhsün Nəvvab

lu ağa, cənab Şeyx Hüseyin və cənab Axund Molla Qasım tez-tez bütün səngərlərə baş çəkir, xalq cəsərlə müdafiə olunmağa ruhlandırır dılar. Molla Qasım paltarını dəyişərək döyüşçü libası geyinmiş halda, tufəng çiyində dəstə-dəstə Qala və Çöl cavanlarını götürüb «Ya Əli!» nəresi çəkə-çəkə səngərləri gəzir, döyüşçüləri ruhlandırmaq üçün heyrətamiz sözlər və şüarlar deyirdilər. Ermənilər hündür evlərdən və səngərlərdən müsəlman binalarını və küçələrini gülləbaran edir, xalqın gediş-gəlişinə mane olurdular.

Müsəlman tərəfdən isə İran konsulunun müavini Ağa Məmmədçəfər də cavanlarla məscidlərin minarələrinə çıxıb gözə görünən erməni quldurlarını güllə ilə vurub həyatlarını kəsirdilər.

Davanın ilk günü müsəlmanlar səngərlərdən güllə atmaqla erməniləri məşğul etdilər. Müsəlman səngərlərinin yaxınlığındakı erməni evlərinin bir parasının sakinləri qaçmış, bir parası isə darvazaları bağlayıb içəridə gizlənməmişdilər. Müsəlmanlar səngərlərinin qarşısında olan həmin evlərin divarlarını linglə deşib içəri daxil olub, od vurub yandırdılar. Od vurulmuş evlərin hamısını alov bürüdü. Ərşə qalxan alov ətraf kəndlərdən və qayalardan görünürdü. İkinci gün ermənilərin evlərini yandıraraq onları geri oturdular. Üçüncü gün ikinci və üçüncü səngərin igidləri Xoca Söhrab kilsəsi adlanan Böyük kilsəyə çatdılar. Evlərə düşmüş yanğın artıq gəlib Təzə kilsənin ətrafına çatmışdı. Ermənilər ordan da geri çəkildilər.

Dördüncü səngərin cavanları isə gəlib Cəmşid bəyin evinə çatdılar.

Bir para adam Cəmşid bəyin və Bəhram bəyin evlərinin yandırılmasını məsləhət görmədilər. Çünki Şahnəzərovlar həmişə müsəlmanların dostu olublar. Buna görə də onlara hörmət əlaməti olaraq evləri yandırılmasın. Lakin qabaqcadan qərara alınmışdı ki, hansı evdən müsəlmanların üzərinə güllə atıldı, o ev mütləq tar-mar edilməlidir. Cəmşid bəyin evinin balkonundan isə iki minə qədər güllə atılıb. Bu güllələrdən bir neçəsi uşaqlara dəyib yaralayıb. Yüz güllədən artıq isə məscidin taxtapuşuna, minarələrinə dəyib deşibdi. Bundan başqa bizim hörmətli seyidimiz Mir Möhsün Ağanın hücrəsinin pəncərəsinə on iki güllə vurulub deşik-deşik edilmişdi. Amma yenə hörmət əlaməti olaraq evi yandırmayıb getdilər. O evin ətrafında qəbiristanadək od vurdular. Külək vasitəsilə ətraf evlərdən Cəmşid bəyin evinə də od düşüb yandı. Bəhram bəy və Qriqor bəyin evləri də alovların cənginə keçdi.

Cavanlar evlərə od vurduqdan sonra qəbiristanlıqdan keçib yaxınlıqda yerləşən bir erməni fahişəxanasına çatdılar. Fahişəxananın darvazasını sındırıb evə on yerdən od vurdular. Orada olan erməni fahişələrinin bir neçəsi öldü, bir neçəsi isə bayıra qaçaraq müsəl-

man döyüşçülərinin ayağına sərilərək aman istədilər. Döyüşçülər onları bağışladılar.

Üçüncü gün hər bir müsəlman kəndindən yeddi yüzə yaxın atlı və piyada köməyə gəldi. Onlar səngərlərə paylanaraq döyüşü davam etdirdilər. Bu davadan əvvəl erməni tayfası məktəb tikdirirdi. Həmin binanın tikintisində on səkkiz nəfər

İran müsəlmanlarından fəhləlik edirdi. Dava başlayan kimi bina sahibi onları bir evə dolduraraq heç yana çıxmamalarını tapşırırdı və bildirdi ki, əks təqdirdə ermənilər onları görsələr, hamısını öldürəcəklər, sonra vaxt tapıb sizi yola salırıq. Onlar da bu erməninin sözüne inanıb o evdə gözləməli olurlar. İranlı fəhlələrdən biri erməninin sözüne inanmayıb nə yollasa sonradan qaçıb canını qurtarır. Ev sahibi isə axşam ermənilərə xəbər verib onlarla birlikdə İran fəhlələri gizlənən evə gəlirlər. Qələmlə yazılması qeyri-mümkün olan erməni vəhşiliyi nəticəsində orada olan 17 nəfər İran fəhləsi böyük zülm və işgəncə ilə öldürülür. Ermənilər onların başına mismar çalaraq əzdikdən sonra cəsədlərini bir dəreyə ataraq üstlərini peyinlə basdırmışlar.

Müsəlmanlar əhvalatdan xəbərdar olduqdan sonra gedib onların cəsədlərini çıxarıb gətirirlər. Onların bəzilərinin cəsədləri parça-parça olduğundan təyemmüm (təmizləyib) edib o birilərinə qüsul verib kəfənə tutdular və hörmətlə Cıdır düzündə dəfn etdilər.

Qalaya kənd yerlərindən köməyə gəlmiş atlılar dalbadal şəhərə daxil olduqdan sonra dəstə-dəstə olub səngərlərə və keçidlərə doluşdular. Bir azdan sonra «Ya Əli!» nəresi çəkib hücumə keçdilər. Onlar erməniləri geri oturdub evlərinə və dükənlərinə od vurub yandırdılar. Hər hansı erməni qaraltısı görürdülərsə, gülləbaran edirdilər. Ermənilər get-gedə geri çəkilib, müsəlmanlar isə qələbə ilə irəliləyirdilər. Həmin gün səs-küy, çığırtı və «Ya Əli!» sədələri, tufənglərin gurultusu və ermənilərin qışqırtısı yeri-göyü lərzəyə gətirirdi. Yanan evin və dükənlərin alovu və tüstüsü kəhkəşana yetişmişdi. Həmin günün gecəsi yanan evlərin işığına neçə mil məsafədə kağız yazıb-oxumaq mümkün idi. Vəzirzadələrin evlərinin qabaq səmtinə od vura-vura gedirdilər. İki yolun ortasında bir ev var idi. Müsəlmanlar ona da od vurmaq istəyərkən bir nəfər evdən çıxıb onların yanına gəldi və iztirabla cavanlardan xahiş etdi ki, Allah xatirinə bu evi yandırmayın! Çünki mən bu evi icarəyə götürmüşəm və külfətim hal-hazırda burada yaşayır, bütün mal-dövlətim bu evdədir. Cavanlar həmin müsəlman kişisinin dediklərindən sonra buyurdular ki, bütün evlərdən çox bu evi odlamaq fikrində idik. Çünki bir erməni bu evin altında şirəxana (tiryək çəkilən yer) dükənini düzəltdi.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Kürdlər və Kürdüstan

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

(Əvvəli 479-cu sayımızda)

Onun erməni dili ilə oxşarlığı haqqında əfsanənin heç bir əsası yoxdur.

Ərzrum vilayətinin Şərq hissəsində kürdlər başqa millətlərə nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə çoxdurlar 1.

Suriyada ayrıca koloniyaları olan kürdlər Dəməşqdə bütöv məhlədə yerləşdirilmişdir. (M.Hartman). Bağdadda kürdlərin sayı beş mindir. Ancaq Bağdad vilayətində kürdlər ümumərəb kütləsinə qarışıblar. Zəngən, Delo və b. qəbilələr əsasən Bağdaddan İrana gedən yolun Şərqində yaşayırlar. (baş konsul Orlov).

Türkiyə kürdlərinin ümumi sayı, güman edildiyinə görə, bir milyon 7 yüz minə (Averyanov) çatır. Əgər İranda onların sayı bir miylona yaxındırsa, ümumi şəkildə bütün kürdlər (rus təbəələri də daxil olmaqla) 2,5 və üç milyon ola bilər.

Bu vaxtadan kürdlərin yerləşməsinin ümumi etnoqrafik mənzərəsini vermiş və Qərbdə demək olar ki, naməlum qalmış 2 yeganə təşəbbüs polkovnik Kartsevin xəritəsindən ibarətdir. Texniki səbəblər üzündən onun surətini çıxarmaq mümkün olmadığı üçün biz kürd etnoqrafiyasının ən yaxşı praktik bilicisi – madam ki, söhbət Türkiyədən gedir – ingilis parlamentinin üzvü Mark Sayksın 3 işinə əlavə olaraq Türkiyədə kürdlərin yerləşməsinin şəklini verəcəyik.

Ermənilərin, kürdlərin və nisbi sayları haqqında mümkün statistik materialların böyük hissəsi Xarici İşlər Nazirliyinin «Ermənistanıda reforma» (1915) rəsmi nəşrinə yığcam şəkildə qruplaşdırılmışdır.

1) Baş konsul Adamov kürdlər üç yüz min, ermənilər iki yüz min, türklər iki yüz on min. Bayazid sancağında kürdlər başqa millətlərdən beş dəfə çoxdurlar. (liñç) Müəllifi, Məşəddə baş konsul işləmiş T.M. Sukeslə qarışdırmamalı.

2) «Kürdlər haqqında qeydlər» (Zapiski Kavk. Ot İ.R. Qeoqr. Obh. 1897 q 339-368) çap olunmuşdur. Orada kürdlər haqqında ədəbiyyat da var. Xəritədə ermənilərin üstünlüyünün göstərilməsi dəqiq deyil, kürdlərin qərb koloniyası göstərilməyib. İran əliallahilərinin rayonları düz göstərilməyib. Bəzən transkripsiyalar pozulur. Qəbilələrin adları yerə uyğun gəlmir. Ancaq öz-özlüyündə xəritə böyükdür və öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

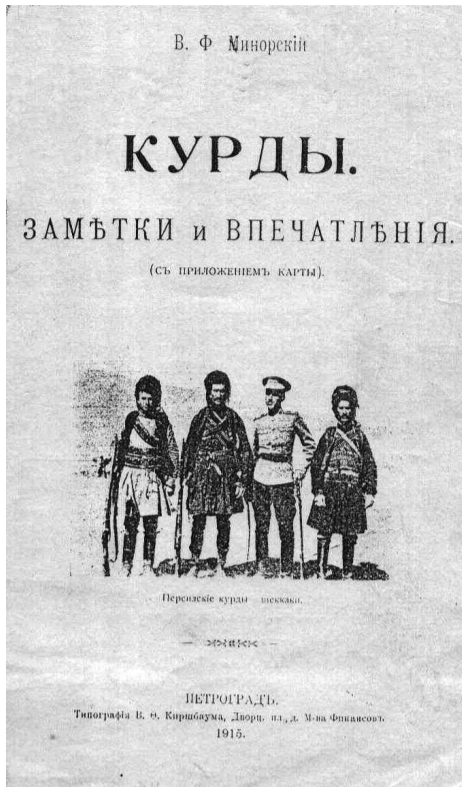
3) The Kurdisle tribes of the Ottoman Empire, Y.R. Anthor, S., XXXVI-II, 1908 q., (451-486). Bu iş, şübhəsiz, kürdlər haqqında bütün mövcud ədəbiyyatı cəlb etməklə təkmilləşdirilib yenidən çap olunmağa layiqdir. Xəritənin öz sistemi olduqca praktikdir. Qəbilələr sırf coğrafi cəhətdən 5 rayona bölünüb. Hər birinin sərhəddində rəqəmlə ayrı-ayrı qəbilələrin yeri göstərilib, onların yarım fəsilləri kiçik hərflərlə qeyd olunub. Xəritədən istifadə üçün qəbilələrin müfəssəl kataloqu əlavə olunub. Bizim əlavədə xəritə ancaq kürdlərin yerini tapmağın göstəricisi ola bilər. Nestorianlar xaçlarla göstərilib, ancaq ermənilərin yerləşməsi qətiyyətlə göstərilməyib. Və elə bu mənada polkovnik Kartsevin xəritəsi böyük üstünlüyə malikdir. S.M. Sayki eyni fəsiləyə «Teri thousand miles in Persia» kitabının arxa

II KÜRD LƏRİN TARİXİ

Kürdlərin mənşəsi, daha doğrusu, onların Kürdüstanda ilk dəfə görünməsi çox mübahisəli məsələdir. Klassik yazıçılar 1 müasir Kürdüstanın ərazisi ilə əlaqədar kürd adına çox oxşayan bir sıra adları xatırladırlar. Son vaxta qədər belə demək qəbul olunmuşdu ki, yeni eradan əvvəl 401-ci ildə Ksenofontun başçılığı ilə 10 min yunan karduxların nəslindən olan kürdlərin (qarşısında) geri çəkilmələri. Bu görüş son zamanlar dəyişib. Göstərilən oxşar adlı xalqlar bəzi alimlər tərəfindən iki qrupa ayrılırlar. Onlar birinin (məhz karduxilərin) ari mənşəsinə 2 inkar edirlər. Ancaq belə hesab edirlər ki, karduxilərdən şərqdə yaşamış korcios kürdlərin əcdadı olublar. Hər necə olsa da bizi

maraqlandıran bu xalq yeni eradan bir neçə əsr əvvəl Kürdüstan dağlarında oturmuşdu.

1) Kürdlərin adının mixi xətti abidələrdə çəkilməsi məsələsi, görünür, həll olun-

mayıb. Qabaqkı Kur-ti-i adını indi Kir-xi-i oxuyurlar (Bax. Hartman Bohtan, 11,92)

2) Akademik Marr belə hesab edir ki, «Karduxi» adı öz formasına görə bu xalqın urartulara yaxın olduğunu göstərir. (Özünü xalda adlandırmış). Ancaq karduxların qədim dili sonralar köklü surətdə yeni hind-Avropa dili ilə əvəz olundu. Bax «Bir daha Çələbi sözü haqqında», Z.B.O.XX, səh. 139. N.Ə. Marr Kürtilərin karduxlara münasibəti haqqında fikir söyləməyə cəllənlik çəkir.

Biz bilirik ki, kürdlər heç olmasa dilinə görə neinki aridirlər, tamamilə müəyyən İran qrupuna məxsusdurlar. Deməli, onların (ya da onların dillərinin) vətəni böyük ehtimalla görə, Şərqdədir. 1 Ariyalıların ilk yüksəlişi təxminən yeni eradan əvvəl VII əsrə aiddir. Məhz bu dövrdə mirdiyalılar öz müttəfiqləri ilə Assuriyanı darmadağın edəndə (yeni e.ə.607) kürdlərin böyük dəstəsi Qərbə doğru hərəkət etdi. Bununla bərabər yada salmaq lazımdır ki, kürdlərin ən yaxın və çoxəsrlik qonşusu olan ermənilər eləbu zaman frakiyadan gəlib, Urartu 2 çarlığını tutdular. (Tamam başqa mənşəli xalq) və Van gölü 3 ətrafında məskən saldılar. Beləliklə, əgər ermənilərin kökü şimali-qərbdədirsə, onda kürdlərin kökü Şərqdədir. Bu, elə bil ki, Tavrın dağ qalasını iki yerə parçalayan bir-birinə zidd iki dalğadır.

Qədim fars monarxiyasında kürdlər ayrıca yad olunurlar. Görünür 2 onlar Ermənistan əyalətinə daxil imişlər.

Bizim eradan qabaq yaşamış yunan coğrafiyaşünasları (Strabon, Ptolomey və b) indi Pinakanın Dəclə4 çayı üzərində kiçik yer olan Finiklə eyniləşdirdiyi şəhərlərdən biri olan Korduen (Qordien) vilayətini yaxşı tanıyırdılar.

1) Arilərin İranda yerləşməsi, ehtimal ki, Şərqdən Qərbə baş vermişdi. B.B. Bartold 6, İstor. Qeoqr. Ob. obzorlana, 1903, str. 3,59.

2) Urartular, ya da indi deyildiyi kimi xalqələri xüsusi alarodik xalqlar qrupuna aid edirlər (xetlər, mitannilər, nairilər) sr. B.A. Turaev, İst. drev. vost., II (1914), 46 i cld

3) Bununla belə, başqa bir nəzəriyyəyə görə, ermənilər xetlər və kimieriyalılarla müqayisə olunmuşlar. Bax. Xalatyans, Oçerk İstorii Armenii, 1910, 10-20.

4) Ancaq əgər karduxlar və Kürtilərin fərqləri haqqındakı nəzəriyyə ilə razılaşsaq, onda onun dövründə mövcud olan Qoqdozios qədim zamanlarda kar-

dux adlanırmış, - deyən Strabonun (16, 747) göstərişini nəzərə almaq lazımdır.

Bu korduenlə yuxarıda adı çəkilən Salmasdan cənubi Həkəri ilə qərbə doğru Bohtana uzanan erməni arşakidlərinin Kortçeyası qismən üst-üstə düşə bilər.

Bu yerlərin taleyinin necə müxtəlif olduğunu mənim Şarmuadan aldığı quru bir icmal göstərəcəkdir. Mərkəzi Kürdüstanın cənub-şərq hissəsi ardıcıl surətdə əhəmənilərdən asılı olan erməni Haykan sülaləsinə, Böyük İsgəndərə, erməni arşakidlərinə, Mark Antonio və Kleopatrinin oğlu Aleksandra, gah Parfiyanın, gah Romanın vassalı olan, arşakidilərə sasanı Ərdəşir və Şapura, Qaleryadan İovianaya Roma imperatorlarına, yəne sasanilərə, Bizans imperatoru Feodosiyaya, sasanilərdən asılı olan erməni arşakidlərinə, yəne də bizanslara nəhayət, ilk ərəb işğalçılarına, keçmiş ərəb vassalları olmuş Arsuninin erməni knyazlarına və 990-1096-cı illərdə çarlıq etmiş ilk müstəqil kürd sülaləsi Mərvanilərə tabe olmuşlar.

Bunun ardınca yəne Şərq işğalçılarının bütöv sırası gəlir. XI əsrdə Səlcuqlar gəldilər. Sonra kürdlər monqollara qarşı əvvəlcə XIII əsrdə Hülakü xana, sonra təxminən 1400-cü ildə bir dəfə Kürdüstanda – Amadey altında çox pis vəziyyətdə düşmüş Tamerlana qarşı vuruşmalı oldular.

1) sr. Adonüç, Armeniə pri Östiniyanç, 418

2) Charmoy, cheref-nameh, 1,341-2

Nəhayət, XVI əsrdə Qərbdən yeni işğalçılar, Osmanlı türkləri gəldilər və 1514-cü ildən Kürdüstanın taleyi türkiyə ilə bağlı oldu.

Kürdüstanı fəth etmiş Sultan Səlim onun qurulmasını yaxın adamı, əsli Bitlis kürdü 1 olan tarixçi hakim İdrisə tapşırırdı. Güman edirdilər ki, İdris siyasi məqsədlərə görə, kürdlərin ermənilər yaşayan rayonlarda yerləşdirilməsinə kömək edib. Ancaq düşünmək daha doğru olardı ki, kürdlər Şimaldan qismən köçəri, qismən də xristianlığı sıxışdıran hakim islamın tərəfdarı

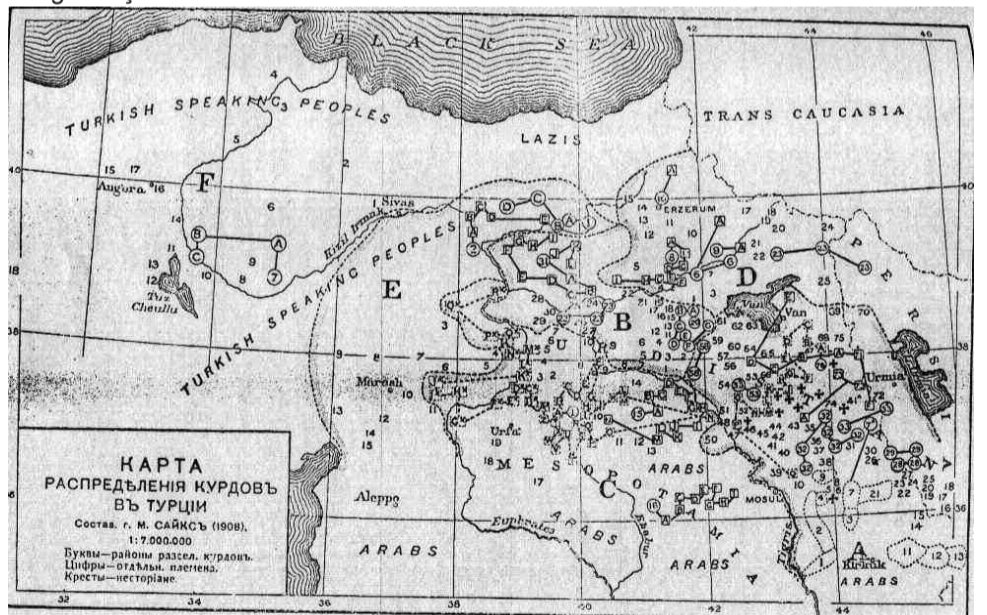
1) Onun haqqında müqayisə et Şeref-nameh, III, 208,531

2) Şeref-nameh, II (t.e. tom 1, çast 2), str. 76.

3) Şeref-nameh (tərcümə) III, 34, 224, 239. Bu əfsanə kürd xalqı arasında bu günə qədər yaşayır (Mş və Kabilos arasında) Sayüksin məqaləsinə bax. Charmoy (IV.213) belə hesab edirdi ki, adı çəkilən David 1027-ci ildə taxta çıxmış, erməni Arsunni xanədanından olan Sepe-xerimin oğludur. Digər tərəfdən isə, əfsanənin gürcü knyazının adı ilə adlanması xarakterikdir. Məna verilən məlumata görə, 1001-ci ildə vəfat etmiş David Kuro-palat şərəitə daha uyğun gələ bilər. Salname gürcü və ermənini tamamilə ayırır. Məsələn, Bitlisdə qədim erməni kilsəsinin məscidə çevrilməsinə xatırladır (III, 25)

Sultan Səlimin vassal vəziyyətinə saldıqı kürd knyazlarının əlvan təsvirini vermiş məşhur kürd salnaməsi «Şərəfnamə» XVI əsrin sonuna aiddir. Qərbi Fəratın sahibi və demək olar ki, şərq Fəratın bütün axını boyunca (Murad-Su) islamın yayılmasından sonra öz qəbilələrinin yaratmış hakim kürd knyazları tərəfindən tutulmuşdu. Demək olar ki, başçısı «Şərəfnamə» salnaməsinin müəllifi Şərəfəddin xan olan Bitlis ən böyük knyazlıq idi. O, təfəsilatı ilə öz mülkünün diqqətəlayiq yerləri, məscid və bazarları, elm adamları və s. təsvir etmişdi. Salnamədə xalis kürd soy məğrurluğu ilə uzun nəsil tarixi, müharibə səhnələri, qəbilələrin köçürülməsi, Türkiyə və İran arasında bu günə qədər davam edən mübarizə də həmişə qeyri-müəyyən vəziyyətdə qalması sadələri.

«Şərəfnamə» kürdlərin sərbəst yaşamaları barədə belə yazır «Ən böyük sultanlar və yüksək potentatlar heç vaxt onların ölkələrinə, torpaqlarına qəsd etmirlər. Onlardan lazım olduğu qədər köməkçi qoşun kimi istifadə etmək üçün hədiyyələr almaqla məhdudlaşır, onların sədaqət və itaətindən razı qalırdılar». Yalnız XIX əsrdə bunun sonu çatdı. Böyük türk isla-

kimi xeyli qabaq yayılmışlar. Məsələn, məlumdur ki, məşhur Səlahəddinin Ravendi qəbiləsindən olan ulu babaları hələ X əsrdə İrəvan quberniyası 2 dairəsinə, Dvin ətrafında köçürüldülər.

Kürd salnaməsində deyilir ki, Ruzeki qəbiləsi Bitlis və Xazonu hansısa gürcü knyazı Daviddən alıb, elə orda da kürd sülaləsinin Bitlisdə yerləşməsinin 837-ci ilə ail olduğu göstərilir. Bəlkə bu tarixi bir qədər böyütmək lazımdır. Ancaq ola bilsin ki, göstərilən hadisə X-XI əsrlərdən gec baş verməmişdir 3.

Şübhə yoxdur ki, kürdlər daima erməni çarlığının hissələrini tədricən zəbt etmişlər. Və bu, XI əsrdə sona çatmışdı. Onlar bir çox yerlərdə öz qədim ərazilərində oturmayıblar. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, bu məsələ yeni deyil, çoxəsrlik tarixə malikdir. Qədim Ermənistanın bizim günlərin kürd-erməni etnoqrafiyasına çevrilməsi bununla izah olunur.

hatçısı II Sultan Mahmud Sultan Səlimin işini sona çatdırmaq, demək çətin, Kürdüstanı yenidən istila etmək qərarına gəldi və bu, 1834-cü ildə Məhəmməd Rəşid paşa tərəfindən yerinə yetirildi. Bu vaxtdan etibarən kürdlər qismən türk təbəəsi oldular. Lakin elə burada, 1843-46-cı illərdə

1) cheref – nameh, II, 34

Bədir xanın başçılığı altında ilk kürd üsyanı şəkildə reaksiya verdi. Ancaq bu ermənilərlə yox, içində ingilis missionerləri olan nestorianlarla qırğın və soyğunçuluq şəkildə baş verdi. Bədir xana qarşı qoşun göndərildi, o, məğlub olub Krite sürgün olundu.

Kırım müharibəsi zamanı bədir xanın qardaşı oğlu və rəqibi Yezdanşirin başçılığı ilə artıq əsl xalq hərəkəti baş verdi. Türk ordusu şimala gedəndə.

(Ardı var)

Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

Serok Barzanî: Ez bi serkeftina Macron kêfxweş bûm

Serok Mesûd Barzanî bi boneya dubare hîlbijartina Emmanuel Macron bo Serokatiya Fransayê peyamek belav kir û kêfxweşiya xwe nîşan da.

Serok Barzanî li ser hesabê xwe yê Twitterê ragihand: "Ez bi dubare hîlbijartina birêz Emmanuel Macron bo Serokatiya Fransayê kêfxweş im. Hêviya xêr û xweşiyê ji bo gelê Fransayê dixwazim." Herwiha destnîşan kir: "Hêviya me ew e ku pêwendî û dostaniya navbera gelê Kurdistanê û gelê Fransayê her dem bi hêz bimîne."

KDP.info

ENKS: Bila Amerîka tedbîrên pêwîst werbigire

Encûmena Niştîmanî ya Kurdî li Sûriyê (ENKS) ji Amerîka xwest ku zextê li Partiya Yekîtiya Demokratîk (PYD) bike ji bo ku "dawî li bînpêkirinan bîne" û rê were xweşkirin ji bo ku careke din diyaloga Kurdî-Kurdî dest pê bike.

Rêveberiya Giştî ya ENKS di daxuyaniyekê de dibêje, PYDê di bînpêkirinên xwe de li dijî wan berdewam e û daxwazê ji Amerîka dike, tedbîrên pêwîst bistîne û keşûhewayê jiyana siyasî li Rojavayê Kurdistanê peyda bike. Di çend rojên borî de hejmareke ofîsên ENKSê û partiyên di nava wê de hatibûn şewitandin, derbarê vê yekê de ENKSê dibêje: "PYD û dezgehên wê yê ewlekariyê, bi riya êrîşkirina li ser ENKSê û şewitandina ofîsên wê, sivikatîkirina bi al û sembolên Kurdistanê, birêxistina meşên di bin sembol û diruşmên PKKê de, revandina zarokan û gefxwarina li malbatên Pêşmergeyên Roj, rewşeke girjî û tirsandinê di nava xelkê zêde dike." ENKS di daxuyaniya xwe de dibêje: PYD û hêzên wê yê ewlekarî bi êrîşên li ser ENKS, dilgiranî û metirsiyê çêdike. Hemû bînpêkirinên PYD bi armanca jinavbirina hewla Amerîka ya ji bo rakirina astengiyan li pêşiya diyaloga Kurdî ye. PYD ofîs û pîroziyên Kurdan dişewtîne, sivkatîyê bi sembolên Kurdan dike, zarokan dirêve, malbatên Pêşmergeyên Roj tehdîd dike, endamên ENKS bi tometên ne rast tometbar dike. ENKS hemûn bînpêkirinan şermezar dike û PYD di ber encaman de berpîrs dibîne. ENKS pabendî rêbaza niştîmanî û netewî ye ku rêzê li taybetmendiya gelê Kurd û doza wî li Sûriyê digire. ENKS Bi her awahî hewl dide yekrêziya gelê Kurd biparêze. ENKS ji hemû hêzên siyasî û civak dixwaze bînpêkirinên PYD şermezar bikin. ENKS ji Amerîka dixwaze ku tedbîrên pêwîst werbigire û keşûhewayê jiyana siyasî û karê siyasî peyda bike. ENKS tekez dike ku ev siyasat û kiryarên PYD xizmeta doza Kurdî nakin û berjewendiyên wê neparêzin.

rupelanu.com

Nêçîrvan Barzanî û şanda Pentagonê: Tevgerên DAIŞê li Iraq û Sûriyê gefeke ciddî û metirdar in

Serokê Herêma Kurdistanê Îro Çarşema 27.4.2022 pêşwazî li Cîgira Alîkarê Wezîrê Berevaniya Amerîkayê Bo Karûbarên Rojhilata Navîn Dana Stroul kir û di civînekê de behsa reforman û rêxistina Pêşmerge kir.

Ofîsa Serokê Herêma Kurdistanê Îro di daxuyaniyê nivîskî de aşkere kir ku şandeke bilind a dîplomasiyê û serbazî ya Amerîkayê bi serokatiya Cîgira Alîkarê Wezîrê Berevaniya Amerîkayê Bo Karûbarên Rojhilata Navîn Dana Stroul kir.

Di civînê de Balyozê Amerîkayê yê li Iraqê Mathew Tuller, Cîgirê Rêveberê Karûbarên Siyasî û Serbazî di hêzên hevbeşên Amerîkayê yê li Rojhilata Navîn de û çend berpîrsên siyasî û serbazî beşdar bûn. Cîgira Alîkarê Wezîrê Berevaniya Amerîkayê Bo Karûbarên Rojhilata Navîn tekezî li ser nihêrîn û siyaseta Amerîkayê kir ku pêbend e bi berdewamiya piştgiyaya siyasî û serbazî bo Iraq û Herêma Kurdistanê, pêşxistina karê hevbeş û hevkarîya di navbera wan de. Herwiha pêzanînên xwe û welatê xwe bo rol û qurbanîyên Pêşmerge di şerê dijî DAIŞê de dike.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî jî di vê hevdiînê de spasî û pêzanînên Herêma Kur-

distanê bo piştgiyê û hevkarîyên Amerîkayê û Hevpeymanîya Navdewletîya Dijî DAIŞê yê bo Iraqê û Herêma Kurdistanê di tekoşîna dijî terorê de anî ziman.

Herdu alî hemfikir bûn li ser gir-

tevger û êrîşên DAIŞê li navçeyên cuda cuda yê Iraqê û Sûriyê, wek gefeke ciddî û metirdar tînin. Herdu alî tekezî li ser giringiya hevkarî û hemahengîya di navbera Pêşmerge û Artêşa Iraqê

ingî û pêwîstiya avêtina gavên alî û pêşhatyên Iraqî ji bo rewşa siyasî ya welatê ji girtîbûnê derkeve û hikûmetek bê avakirin ku bersiva bendewariyên xelkê bide û bikare rûbirûyê astengiyan bibe. Her di vê derbarê de tekezî li ser giringiya tifaq û yekrêziya aliyên Kurdistanî û berdewamiya gotûbêjan ji bo çareserkirina pirsagîrêkên Hewlêr-Bexdayê hat kirin.

de dikin daku bikarin bi piştevaniya Hevpeymanîya Navdewletî, rûbirûyê wê metirsiyê bibin û DAIŞ bi carekê bê jinavbirin ku gefê li seqamgîriya Iraq û navçeyê heye.

Di heman civînê de "reform û rêxistina Pêşmerge, rewşa Herêma Kurdistanê, rewşa Şingalê û normalkirina rewşa wê, pêşhatên navçeyê bi giştî û çend mijarên din ku ji herdu aliyên re giring bûn.

Iraqê derbarê Şingalê de biryarek nû da

Piştî aloziyên wê dawiyê yê di navbera hêzên girêdayî PKKê û hêzên Iraqî de li Şingalê, bi biryara Serokwezîrê Iraqê Mistefa Kazimî, serpiştî nû bo Qaymeqamiya Qezaya Şingalê hat destnîşankirin.

Alîkarê Parêzgarê Neynewayê Rifet Simo ji Rûdawê re ragihand, "Serokwezîrê Iraqê Mistefa Kazimî biryar daye ku Parêzgarê Neynewayê Necim Cibûrî erkên qezaya Şingalê jî birêve bibe."

Rifet Simo got, "biryar e Necim Cibûrî roja Pêncşembê weke yekemîn roj li qezaya Şingalê dest bi dewamê bike û karûbarên wê qezayê birêve bibe."

Alîkarê Parêzgarê Neynewayê dibêje, Cibûrî dê di nava heftiyê de rojekê heta du rojan li Şingalê bixebite.

Erkdarkirina Cibûrî wek Serpiştîyarê Qezaya Şingalê di demekê de ye ku dema du heftiyên e alozî di navbera hêzên artêşa Iraqê û çekdarên Yekîneyên Berxwedana Şingalê (YBŞ) û Asayîşa Êzîdxanê li Şingalê gelek tund bûne û çend caran şer û pevçûn di navbera herdu aliyên de derketiye.

Doh jî artêşa Iraqê hêzeke mezin bi

weayitên zihî û çekên giran ber bi Şingalê ve şandibû.

Berîya sê mehane û piştî ragihandina encamên dawî yê hîlbijartinên parlamentoya Iraqê, Bexdayê Nayif Seydo Rêveberê Nahyeya Sinûnê li cihê Mehma Xelîl wek Wekîlê Qaymeqamê Şingalê destnîşan kiribû.

Şingal navçeyê Kurdistanî ye ku li derveyî sînorên Îdareya Herêma Kurdistanê ye û dikeve sînorê parêzgeha Neynewayê (Mûsilê). Li gor madeya 140 a Destûra Iraqê, diviyabû

çarenivîsa Şingalê jî weke cihê din ên nakok di rêya sazkirina referandumê re bihatiba diyarkirin, lê belê hikûmeta Iraqê ji sala 2005an ve heta niha ew benda destûrî cîbicî nekiriye. Ji sala 2003 û rûxana rejîma Beis a Iraqê ve heta sala 2017an, devera Şingalê ji aliyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê ve dihat birêvebirin, lê piştî bûyerên Cotmeha sala 2017ê kontrola wê navçeyê jî wek gelek navçeyên din ên Kurdistanî yê li derveyî Îdareya Herêma Kurdistanê kete destê hikûmeta Iraqê.

Rûdaw

DAIŞê êrîşî xwarina fitarê kir: 7 kuştî, 4 birîndar

PeyamaKurd – Li gorî ragihandina Navenda Belgekirina Bînpêkirinan li Bakurê Sûriyê (Rojavayê Kurdistanê) çekdarên DAIŞê doh 27ê Nîsanê êvarê êrîşî ser xwarina fitarê ya eşîreke ereb kirine û di encamê de 7 kes hatine kuştin û 4 jî birîndar bûne. Hat diyarkirin, çekdarên rêxistina terorîst DAIŞê dema fitarê li gundê Finêcinê yê bajarokê Ebû Xeşebê gundewarê bakurê Dêrazorê bi ser mala serokê Nivîsgeha Pêwendiyên Giştî ya Encûmena Sivîl a Dêrazorê, Newres Hemîş de girtine û di encamê de 7 kes hatine kuştin û 4 kes jî hatine birîndar kirin. Piştî êrîşê DAIŞê li ser medya civakî ew êrîş li xwe girtiye û daye xuyakirin ku ji bo "tolhildana" kuştina herdu serkirdyên DAIŞê ew êrîş hatiye encamdan.

Hêjayî gotinê ye, DAIŞê ji roja 17ê Nîsanê ve êrîşeke tolhildanê ji bo herdu serkirdyên xwe daye destpêkirin ku herdu serkirdyên DAIŞê Şêx Ebû İbrahim Elhaşimî Elqureşî û Şêx Ebû Hemze Elqureşî ji aliyê hêzên Amerîkayê ve hatibûn kuştin.

peyamakurd.com

Nêçîrvan Barzanî pêşwazî li siyasetmedarê Iraqê Kerîm Fexrî kir

Îro Sêşema 26.4.2022 Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî pêşwazî li kesayetîya siyasî ya Iraqê Kerîm Fexrî kir.

Di wê hevdîtînê de gotûbêj kirin derbarê pêşatên dawî yê rewşa siyasî ya Iraqê, hewlên ji bo hîlbijartina serokmar û serokwezîrê Iraqê, astengiyên li pêşîya vê qonaxê û pêşbînîyên ji bo siberoya proseya siyasî.

Herdu alî hevnerîn bûn li ser wê yekê ku pêwîst e û girîng e alîkarî di navbera hêz û alî û pêkhatiyên Iraqê de hebe, ji bo ku gav ber bi pêşve werin avêtin û ji bo ku girêka rewşa siyasî were vekirin. **KDP.info**

Serokê PAKê: Em amade ne ji bo mafê Kurdan bi dewleta Tirkîyê re rûnên

Serokê Giştî yê Partiya Azadiya Kurdistanê (PAK) Mustafa Ozçelîk dibêje "Em dibêjin ji bo zimanê Kurdî tenê jî be, ji bo rawestandina wî şerî tenê jî be, ji bo nasnameya Kurdî tenê jî be, ji bo her daxwazêke milletê xwe me amade ne bi her partî û dewleta Tirkîyê re rûnên."Parlamentê berê yê AK Partiyê û Endamê Lijneya Rêveber a Biryara Navendî ya AK Partiyê Abdurrahman Kurt, Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk jî di nav de bihejmareke nûnerên partiyên Kurdistanî yê Bakurê Kurdistanê di 20 Nîsana 2022yan di civiyabû. Mustafa Ozçelîk beşdarî bultena Rûdawê ya taybet bo Bakur bû û di derbarê naveroka vê civînê, şîrove û rexneyan de bersiva pirsên Hêvîdar Zana da. Ozçelîk diyar kir ku ew û Abdurrahman Kurt ji zanîngehê ve hevalên hev in û diyar kir ku Kurt berê jî di mijarên wekî dersa bijarte ya zimanê Kurdî û rakirina

hevdîtin kirin. Em niha li bendê ku bi Serokomar û Partiyên din re hevdîtînê bikin. Em wek Partiya Azadiya Kurdistanê bi ti awayî ne li dijî hevdîtinan in. Hinek siyasetmedarên Kurdan dikarin li dijî

qedexeya li ser navê Kurdistanê û ya li ber partî û rêxistinên Kurdistanê rabe û siyasetmedar, nivîskar û rewşenbîrên ku ji ber fikr û xebatên xwe di girtîgehê de bî serbestberdan. Mustafa Ozçelîk got,

hevdîtinan bin. Em dibêjin ji bo zimanê Kurdî tenê jî be, ji bo rawestandina wî şerî tenê jî be, ji bo nasnameya Kurdî tenê jî be, ji bo her daxwazêke milletê xwe me amade ne bi her partî û dewleta Tirkîyê re rûnên. Di dawiyê de muxatabên me ew in û divê em dikaribin rûnên jî. Ev nayê wê wateyê ku em vê neheqî û vê sîstema ku li Bakurê Kurdistanê li ser me hatiye çespendin qebûl dikin. Em wek PAKê di bernama xwe de behsa mafê çarenivîsiyê dikin, behsa federalî, konfederal û serxwebûnê dikin. Em dibêjin em ji bo doza milletê xwe bi rê ketine. Ozçelîk diyar kir ku ew dixwazin hevdîtînê wiha berdeyam bikin û got "Birêz Abdurrahman Kurt ji me re vekirî got `ez li ser navê hinekan nayê, ji ber ku ev berpirsiyariyêke mezin e. ez li ser navê xwe diaxivim.` Me jî jê re got ev fikr û pêşniyariyên me tu dikarî li gel serokomar û AK Partiyê jî parve bikî. Em amadene diyalogên bi vî rengî ne tenê bi birêz Abdurrahman Kurt re partî û kesayetên din re jî bikin. Divê em di vî warî de gelek zelal bin. Em aliyên Kurdan ji bo daxwazên xwe divê em bikaribin bi dewleta Tirkîyê û partiyên wan re jî rûnên. Niha me wek PAK, PSK, TDK-TEVGERê ji bo daxwazî acil ên milletên Kurd me xebatek destpê kiriyê. Em dibêjin nasnameya Kurdî bila bê qebûl kirin, zimanê Kurdî bibe zimanê perwerdehiyê û fermî, azadiya rêxistin û ramanî hebe,

"Daxwazên me yê giştî ev in. Em ê van daxwazan bi kê re hevdîtin bikin re bînin ziman.

"Li ser pîrsa "mirov dikare bibêje ev civîn an jî sohbeta weke nîşana destpêkirina pêvajoyê nû ye?" Ozçelîk wiha bersiv da "Me hewayeke wiha nedît ji ber ku atmosfera şer heye. Em pir bi zelalî jî dibêjin, Dewleta Tirkîyê divê bi hemû partiyên Kurdan re rêya diyalogê veke. Em bixwe li dijî şer in. Em li dijî erîş û şerê dewleta Tirkîyê ne jî û em dibêjin şerê çekdarî yê PKKê zîrê dide Kurdan. Divê ev şer jî bê rawestandî. Divê bi diyalogê, bi xebata siyasî, demokratî û sîvîl ev rê ji vê meseleyê re vebibe. Em niha jî bang dikin. Pêvajoya çareseriyê bila şer raweste em li ser masê rûnên van pîrgirêkan çareserbikin. Heta em tiştekî din jî dibêjin niha heqê kesî tineye ku daxwazên min ên bîngêhîn, nasnameya min, zimanê min, hebûna min bi şer ve girêde. Ev nayê qebûl kirin. Em ji rayedarên dewletê re jî dibêjin, ev mafên me yê rewşa yê bîngêhîn in, bê şert û mer, bîyê ku bi tiştekî ve bê girêdan bê qebûl kirin." Ozçelîk bi bîr xist ku ew piştgiyê didin pêvajoya çareseriyê diyar kir "Lê pêvajoyê ne çareseriyê pîrgirêka Kurd û Kurdistanê bû, ev mijar nehatin rojevê. Îro jî ger şer rawestin, rêya diyalogê vebe, rêya xebata siyasî vebe, em wek PAK amade ne ku bibin parçeyek ji pêvajoyê." **rupelanu.com**

Mesrûr Barzanî pîrozbahî li Macron kir

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, ji ber cara duyem wek

serokomarê Fransayê hate helbijartin bi peyamekê pîrozbahî li Emmanuel Macron kir.

Mesrûr Barzanî di tora xwe ya civakî Twitterê de ragehand: "Ji ber dubare hatî helbijartin ez pîrozbahiyekî germ li te serok Emmanuel Macron dikim.

Bi keyfxweşî ve li benda kar li gel te kirinê me, ji bo berdeambûna bihêz kirina pêwendiyên dostane yê di navbera Herêma Kurdistan û Fransayê." **KDP.info**

Gaza xwezayî ya Herêma Kurdistanê bû rojev

Piştî êrişê Rûsyayê bo ser Ukraynayê û bi taybetî jî piştî serdana Serokwezîrê Herêma Kurdistanê bo Brîtanyayê, gaza xwezayî ya Herêma Kurdistanê bûye rojev. Hikûmeta Herêma Kurdistanê ji bo şandina gaza xwezayî bo bazarê cîhanê amadekariyan dike ku ew daxwaz jî di serdana hefteya borî ya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî ya bo Brîtanyayê de bi awayeke

zelaltir derket holê. Li gor daxuyaniyêke Hikûmeta Brîtanyayê, di civînê de Mesrûr Barzanî, behsa "xwesteka" Herêma Kurdistanê bo hinardekirina enerjîyê bo Ewropayê kiriyê. Ji aliyê Boris Johnson ve jî pêşwazî li wê pêngavê hatiye kirin. Şîrovekarê Enerjîyê Şiwan Zulal li ser hinardekirina gaza xwezayî ya Herêma Kurdistanê anî ziman, "Ji bo Ewropayê rola wê dê hebe. Ji bo aloziya di navbera Rûsyayê û cîhanê de bi giştî dê rola gaza xwezayî ya Herêma Kurdistanê hebe." Hat diyarkirin ku pêvajoyê demeke dirêj dixwaze û bi nêrîna beşek ji çavdêran hîn zû ye ku gaza xwezayî ya Herêma Kurdistanê bibe kiryar. Şîrovekarê Enerjîyê Yadgor Gelalî ji wan çavdêran e ku dibêje pêvajoya gaza xwezayî demeke dirêj dixwaze û tîne ziman, "Gaz ne weke petrolê ye. Proseya gazê aloztir e û lêçûnê wê zêdetir e. Di warê jêrxan û proseskirina gaza xwezayî ve Herêma Kurdistanê di qonaxa destpêkê de ye." Berbesteke din a li pêşîya gaza Kurdistanê jî siyasî ye, ew jî li berçavgirtina biryara dawî ya Dageha Federalî ya Iraqê ye ku taybet e bi petrol û gaza Herêma Kurdistanê. Yadgor Gelalî got, "Li Iraqê hemû tiştek dikeve ser rêkeftinê siyasî ku niha xetimiye û di siberojê de digihine encamê, Kurdistan dikare hevahengiyê ligel Iraqê bike. Di vî warî de hevahengiya ligel Iraqê bijardeya herî baş e." 28ê Adarê di Korbenda Cîhanî ya Enerjîya Encûmana Atlantîkê ya li Dûbaî de, Mesrûr Barzanî ragihandibû ku Herêma Kurdistanê di demeke nêz de dibê çavkaniyêke girîng a enerjîyê bo daxwaza cîhanê ku ber bi zêdebûnê ve ye. Li gor pêşbînîyan, 200 trilyon m³ gaza xwezayî li Herêma Kurdistanê heye û bi vî awayî jî di pileya 30emîn a rêzbandiya cîhanê de ye. Mezintirîn parzûngeh li Herêma Kurdistanê Xormor e ku rojane 452 milyon m³ berhem tîne. **Rûdaw**

Di derbarê Parlementerê Kurd ê CHPê de lêpirsîn hat destpêkirin

Li ser peyama bibîranîna Komkujiya Ermeniyana, di derbarê Parlementerê Kurd ê CHPê Sezgin Tanrikulu de lêpirsîn hat vekirin. Peyama Tanrikulu ya duh hatibû

parvekirin, rastî gelek rexne û gotinên tund hat. Serdozgeriya Komarê ya Enqerê, li ser peyama Komkujiya Ermeniyana a bi rêya medyaya civakî, di derbarê Parlementerê CHPê Mustafa Sezgin Tanrikulu de lêpirsînek da destpêkirin. Sezgin Tanrikulu duh di peyameke li ser tora xwe ya medyaya civakî de gotibû, "107 sal berê, di 24ê Nîsana 1915an de bi sedan rewşenbîrên Ermenî li Stenbolê hatin desteser kirin û sirgûnê Çankiri, Ayaş û Enqerê hatin kirin û pê re jî hatin wendakirin. Heta ku dîrok bi vê destpêka xirabiyê re rû bi rû nebe, dadweriya rasteqîn pêk nayê." Serdozgeriya Enqerê jî bi sedema "Biçûkxistina kesayeta manewî ya dewletê" li gorî xala 301. a Zagona Komara Tirkîyeyê, lêpirsîn da destpêkirin. rupelanu.com

Alîgirên PKKê bi ser Nûnertiya Herêma Kurdistanê ya li Swîsreyê de girtin

Hejmareke kes ku di destê wan de flamayên PKKê hebûn hewldan têkevin avahiya Nûnertiya Herêma Kurdistanê ya li Swîsreyê, lê polîsan rê li ber wan girt. Îro danê nîvro komeke xwepêşander bi flama û dirşmên PKKê çûn ber avahiya nûnertiya Herêma Kurdistanê ya li bajarê Bernê yê Swîsreyê de û bi ser avahiyê de girtin. Nûnerê Swîsre yê Herêma Kurdistanê Dr Fevzî Qedur jî Rûdawê re ragihand, koma ku alayên PKKê hilgirtibûn hatin pêşiya nûnertiyê, destpêkê dirûşmên PKKê berz kirin û piştî komek ji 9 kesan pêk dihat derbasî hundirê avahiyê bûn. Fevzî Qedur da zanîn ku hemû endamên komê ku yek ji wan kêr pê re hebû, ji aliyê

serpereştîya cîgira wezîrê Amerîkayê yê bergiriyê Dana Stroul de, li payîtexta Kurdistanê li Hewlêrê civiyan. Ragihandin ji aliyê

polîsan ve hatin desteser kirin. Qedûr got, "Grûpa êrîşkar bi plan hatibûn û armanca wan êrîş bû. Dirûşmên 'bijî Apo' berz kirin. Dema em hatin ber avahiyê bi karmendekî me re diaxivîn û ji nişka ve êrîşî avahiyê kirin û çûn qata yekemîn, derî, pencere û kelûpel şikandin û baxçe têk dan." Nûnerê Hikûmeta Herêma Kurdistanê yê li Swîsreyê da zanîn ku wan "giliyê êrîşkaran kirine" û polîsan dest bi lêkolînan kirine û got: "Êrîşkar hatine tespît kirin û yek jî kêr lige hebûye." "Bi tirkî diaxivîn." Ji aliyê din ve Nûnerê Bernê yê Partiya Demokratî Kurdîstanê (PDK) Serbest Nerweyî jî got, "Hinek ji xwepêşanderan ji Almanyayê hatine. Qaşa ji bo protestokirina Tirkîyê hatibûn, lê piraniya wan bi tirkî diaxivîn." Nerweyî got, "Piştî êrîşê gelek welatîyên me telefonî me kirin û gotin ku dixwazin werin avahiyê biparêzin. Lê belê me diyar kir ku pêwîstî bi vê yekê nîne. Em naxwazin pirsgerêk bi vî rengî mezin bibe." Nûnerê PDKê di heman demê de got, "Kesên hatine desteser kirin ji ber doza li dijî wan hate vekirin dê bêne dersînorkirin. Ji ber ku yasa wisa dibêjin."

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê, pêşwaziya şandeyeke Hollandî kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, îro pêşwaziya şandeyeke Hollandî kir. Hat ragihandin ku di civînê de mijarên piştewaniya projeyên biçûk, mijarên aboriyê, pirsra koçberan û çend mijarên din hatine nixandîn.

Şanda Hollandî, bi serokatiya Wezîra Kar û Barên Bazirganiya Derve û Hevahengiya Geşepêdanan a Hollandayê Liesje Schreinemacher beşdarî kir. Hat zanîn ku di civînê de derfetên baştir kirina pergala bankayê ya li Herêma Kurdistanê, piştewaniya li kar û projeyên biçûk, guhartinên keş hewayê û bandora wê ya li ser aboriyê û pirsra koçberan hatine nixandîn.

Di civîna ku bi pêşwaziya Serokwezîr Barzanî çêbû de Balyozê Hollandayê yê Iraqê Michel Rentenaar jî amade bû. Wezîr Liesje Schreinemacher, silavên Serokwezîrê Hollandayê gihand

Serokwezîr Mesrûr Barzanî û da zanîn ku welatê wan ji bo pêşvebirin-

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê spasiya hevkarî û piştewaniya Hol-

na têtikiliyên bi Herêma Kurdistanê re amade ye. Hat ragihandin ku Schreinemacher, pêşvebirina têtikiliyên pevguhertina bazirganî, veberhênan û pêşxistina sektora çandiniyê jî aniyê zimên. Hat zanîn ku

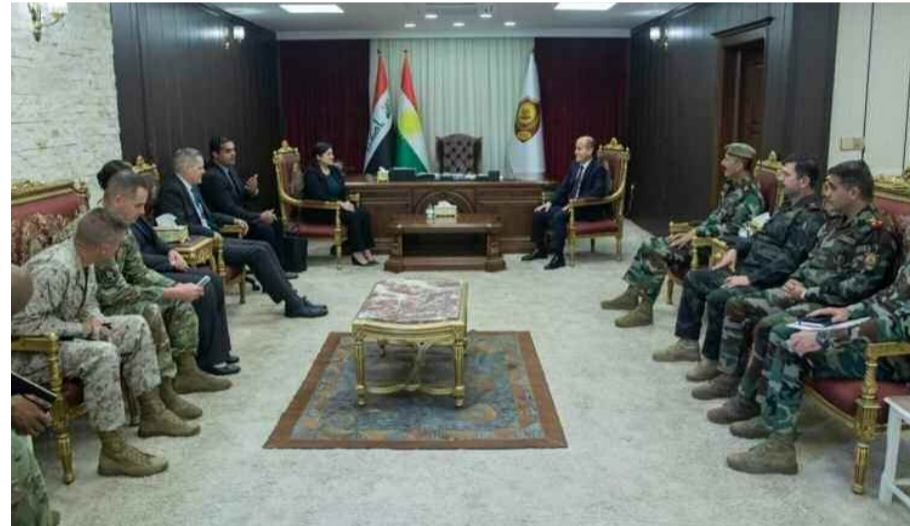
landayê kiriye û amaje bi karnameya çaksaziyê ya kabîneya nehem a di warên hemecur kirina aboriyê, çavkaniyên dahatê û avakirina jêzeminêke bihêz a bi aboriya Kurdistanê kiriye. peyamakurd.com

Heyeta Amerîka û heyeta wezaretê Pêşmerge civiyan

Wezîrê Pêşmerge yê Herêma Kurdistanê Şoreş Îsmail, bi heyeta wezaretê ve û heyeta di bin

wezaretê Pêşmerge de hat kirin. Dana Stroul jî karên wezaretê bergiriyê yê Rojhilata Navîn yê

dewam bike. Di hevdîtîna de li ser talûka DEAS ê, rola artêşa Iraqê û desteka koalîsyona navdewletî, behsa reformên di wezaretê Pêşmerge de, rewşa Iraqê û herêmê ya siyasî û leşkerî hat kirin. Stroul, di hevdîtîna de silavên wezîrê bergiriyê yê Amerîkayê Lloyd Austin gihand wezîrê Pêşmerge Şoreş Îsmail û pesnê hêzên Pêşmerge di ewlehiya herêmê de bilind nixand. Her weha Amerîka xwestiye ku herêm di aramiyê de û ji terorê safîkirî dewam bike û wê Amerîka bi Pêşmerge û artêşa Iraqê re xebata xwe dewam bike. Di civîna heyetan de, li ser tijekirina ewlehiya herêmên ku di wan de ewlehî kême, têtikiliyên navbera wezaretê Pêşmerge û wezaretê bergiriyê Iraqê, avakirina 2 tûxayên hevbeş yê di navbera Hewlêr û Bexdayê de hat axaftin. rupelanu.com

Amerîkayê berpîrse. Stroul, di axaftina xwe de ragihand ku ew destekê didin reformên wezaretê Pêşmerge û wê desteka wan ji bo Pêşmerge

Asayîşa Kurdistanê: Me dest bi ser 1 ton madeyên teqîner ên PKKê de girt

Encûmena Asayîşa Herêma Kurdistanê ragihand ku wan dest bi ser hejmareke zêde ya madeyên teqemenî û serbazî de girtine ku mûşekên dijî tank û TNT di nav de bûne û "PKK xwestiye li Herêma Kurdistanê bi kar bîne." Encûmena Asayîşa Herêma Kurdistanê îro Sêşemê 26ê Nîsana 2022yan daxuyaniyek belav kir û tê de ragihand ku "planeke metirsîdar" a li ser Herêma Kurdistanê pûç kirin. Encûmena Asayîşa Herêma Kurdistanê dibêje: "Hêzên Encûmena Asayîşê roja 17ê Nîsana 2022an li sînorê Duhokê karî dest deynin ser (yek ton madeya teqîner ji cureya TNT, 10 mûşekên Konkurs ên dijî tankan, 23 motorên droneyên êrîşker, 1200 maskên dijî gaz û 375 yedekên çekên Kilaşnikov." Li gor daxuyaniya Encûmena Asayîşa Herêma Kurdistanê kesekî navê wî Yûnûs Ehmed Qasim Silêman piştî lêpirsînê lixwe mikur hatiye ku "bi riya berpîrsekî YPGê yê bi navê Rodî Hisên ew made û kelûpelên leşkerî gihîştine destê wî, ji bo ew

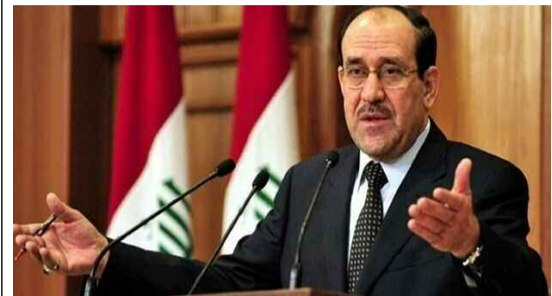

bîgihîne destê çekdarên PKKê, da ku li Herêma Kurdistanê bi kar bînin." Encûmena Asayîşa Herêma Kurdistanê diyar kir ku Yûnûs Ehmed li kampa Domîz ya Duhokê dijî û di sala 1970 an de ji dayik bûye û ajokarê taksîyê ye. Herwiha li gor daxuyaniyê destpêka têtikiliya Yûnûs Ehmed bi berpîrsekî leşkerî yê YPGê Rodî Hisên re bi telefonê

bûye. Li gor heman daxuyaniyê Yûnûs Ehmed eşkere kiriye: "Wî berpîrsekî YPGê ji min re got ku pêwîstiya hêzên PKKê bi kelûpelan heye û divê îro yan jî sibe xwe bigihînin wan. Herwiha got ku dê wan kelûpelan li Başûrê Kurdistanê bikar bînin." Heta niha PKK û Yekîneyên Parastina Gel (YPG) li ser vê yekê ti daxuyanî nedane.

Malikî: Çavê Ankara di axa Iraqê û Kurdistanê de heye

Serokwezîrê berê yê Iraqê û hem serokê Koalîsyona Dewleta Qanûn ya Iraqê Nûrî Malikî tevî bernama televizyona Al-Ahadê bû û di bernamê de li ser pêşdeçûnên Iraqê, herêmê û Herêma Kurdistanê fikrên xwe ragihand. Malikî ragihand ku Tirkiye çav berdaye axa Kurdistanê û weha got:

"Tirkiye got ku wê di sala 2023 an de axa dewleta Osmaniyan bi paşde bistîne ku ew der jî Mûsile. Mûsil temamê Kurdistanê dixwe nav sînorê xwe. Artêşa Tirkiye li nav axa Kurdistanê li Metîna, Zapê û Avaşîn-Basyanê ji hewa û bejayiyê de operasyon daye destpêkirin.

Serokkomarê Tirkiyê Recep Tayip Erdoğan gelek caran behsa Peymana Lozanê dike ku sînorê Tirkiyê destnîşan kiriye, hedefên wî ji bo Herêma Kurdistanê hene. Erdoğan di sala borî de, di daxuyaniyekî xwe de gotibû ku 'Tirkiye di sala 2023 an de wê refahekî aborî, siyasî, leşkerî û dîplomasiyekî xwurt bîne' û dixwaze axa Herêma Kurdistanê û Iraqê kontrol bike. Di sala 2023 an de Peymana Lozanê diqede û qesda wî jê ew e. Artêşa Tirkiyê niha li navçên Zaxo û Amediyê yê bi ser bajarê Duhokê de, ciyên ku operasyonan lê kiriye, li gelek noqteyên wan de, baregehên leşkerî û kontrolê ava kiriye." **PeyamaKurd**

PSKê derbarê civîna bi Aburrahman Kurt re daxuyanî da

Partiya Sosyalîst a Kurdistanê derbarê civîna hejmerek partiyên Kurdî bi Abdurrahman Kurt ê AKPyî re daxuyaniyek belav kir. Daxuyanîya PSKê wiha ye: Me pêwîst zanî, ku bona agadar kirina bîrûrayê gîştî û pêşî lêgirtina çaveşe kirinê, ragihandina jêrî pêşkeşê bîrûrayê gîştî bikin. Nuçeya civîna hinek partî, rêxistinên siyasî û saziyên medenî, ku bi vexwendina Endamê Desteyê Karg-

erî û Bîryarder a AK Partî Abdurrahman Kurt ve hatibûne ba hev, di medyayê da ne temam û bi şiveyê çaveşe kirî girt. Hinek kesan jî nuçeyê ne temam û çaveşe kirî kirine bingeh û êrîşê ne heq ne exlaqî kirin bo ser partî û rêxistinên siyasî yê ku beşdarê civîna hanê bûne. Divê bîrûrayê gîştî bizane, ku civîna hanê ne civîneka fermî bû, herwekî birêz Abdurrahman Kurt di vexwendina xwe da gotibû sohbet bû. Ligel vê yêkê birêz Kurt çext li ser vê yêkê jî kir û got, ku vexwendinê bi navê xwe kiriye ne bi navê kes û saziyên dinê. Di civîna hanê da ne hîlbijartin ne jî babeteka dinê ya bi ser hîlbijartinê nehatiye rojevê. Di civîna da beşdarên bîrûbaweriyên rêxistinên xwe yê derbarê bûyer û pêkhatiyên navçe, Kurdistan û Tirkiyê gotin û rexne li kar û kiryarên hikûmet kirin. Di dawîya civîna da birêz Kurt got, ku dixwaze derheqa civîna hanê raporek pêşkeşê Serokkomar bike û têda bîrûbaweriyê beşdarên ci bigre. Beşdarên jî daxwaza hanê pêjrandin. Rastiya civîna, ku hatiye çevase kirinê bi vî awayî ye. Bi vê bonê ve carekî dinê radigihînin, ku mafê siruştîya rêxistinên siyasî, bi taybetî rêxistinên Kurd ku dixwazin pîrsa Kurd bi rêka diyalogê were çareser kirinê, pêyvendî ligel hemu aliyên siyasî bigrin û daxwazên xwe pêşkeşê hikûmetê bikin. Bi eşkere radigihînin, ku yê ku nuçeya çaveşe kirî a civîna hanê kirine bingeh û êrîşê ne heq bo ser beşdarên kirine û wana bi tohmata giran tawanbar kirine, bê mesuliyet in û halwesta hanê ne halwesteka waletparêzî ye. **rupelanu.com**

Fehîm Ebdullah: PKK rê ji bo Artêşa Tirkiyê vedike

Serokê Encûmena Parêzgeha Duhokê şerê di navbera PKK û Tirkiyê de bê armanc bi nav kir û got: "Ne PKK dizane çî dixwaze û ne jî Tirkiye armanceke wê ya eşkere heye û ev şer planek e ji bo têkdana rewşa Herêma Kurdistanê." Serokê Encûmena Parêzgeha Duhokê Fehîm Ebdullah îro Duşemê 25ê Nîsana 2022an got, "Operasyona Tirkiyê bandoreke gelek xirab li ser deverên sînorî yê parêzgeha Duhokê û Bakurê Kurdistanê kiriye." Fehîm Ebdullah destnîşan kir ku wêranbûna hinek gundên deverê vedigere dema Enfalê û anî ziman, "Piştî valakirina van deveran ji xelkê sîvil, PKK bi hevahengiya desthilata Beas a hilweşiyayî cihê xwe di wan gundan de qayim kir û heta îro jî ev gund ji nû ve nehatine avakirin, xizmet negihîştine wan deran û xelkê wan gundan jî nikarin vegezin nav gundên xwe.

"Fehîm Ebdullah her wiha diyar kir ku şer berdewam e û bandor li deverên din ên ne di qada şer de jî dibe û dibe sedem ku ew bêne valakirin ji ber ku şênî xwe di ewlehiyê de hîs nakin û got, "Heta niha zêdetir 400 gundên sînorî yê parêzgeha Duhokê hatine valakirin ku pîraniya wan di nav sînorên Rêveberiya Serbixwe ya Zaxoyê de ne.

"Serokê Encûmena Parêzgeha Duhokê diyar kir, komîteyek hatiye damezrandin da ku lêkolînan li ser

ziyanên wan deverên şer bike û anî ziman, "Dema ku welatek tê dagirkirin şil û zuha bi hev re dişewitin û devera me jî bûye meydana

şerekî bê encam ku nizanî çawa şîrove bikî. Xûya ye ku planeke hevbeş di navbera wan de bo wêrankirina devera me heye û tenê ew ên ku ziyan li wan dibe gundiyan me ne." Jîngeh di bin agir de ye Abdullah got, "Zirara herî mezin a dibe, ku zû bû zû nayê telafîkirin ew e; jîngeha me têk çû û daristan û çêgehên me hemû di bin agir de ne." Fehîm Ebdullah li ser qerebûkirina mexdûrên şerê PKK û Tirkiyê diyar kir ku ev ne şerê gelê me ye û Parlamentoya Iraqê rapor amade kirin û komîte anî lê heta niha tiştê ji bo qerebûkirina van kesan nehatiye kirin û destnîşan kir, ev jî tê wê wateyê ku Bexda li bendê ye ku gel careke din were koçberkirin. Fehîm

Ebdullah her wiha şerê PKK û Tirkiyê wek 'şanogerî' bi nav dike û anî ziman, "Heger çareyek ji vê şanogeriye re neyê dîtin dê şer di

nav sînorê parêzgeha Duhokê de nemîne û dê beşekî mezin ê Herêma Kurdistanê bibe qurbanîya vê şerê bê encam, ji ber ku ne PKK dizane çî dixwaze û ne jî armanca desthilatdarên Tirkiyê dîyar e.

"Fehîm Ebdullah diyar kir ku PKK rê ji bo Artêşa Tirkiyê vedike ku were nav Herêma Kurdistanê û got, "Her şûna ku PKK xalên serbazî datîne, ew der dikeve destê Artêşa Tirkiyê. Berê jî PKKê rê neda ku Pêşmerge li cihên stratejîk ên deverên sînorîya navbera Duhokê û Bakurê Kurdistanê bi cih bibin û piştî biryara Serok Barzanî ya bo qedexekirina şerê birakujiyê, PKK ew biryar bi dest ve anî û ji her demekê zêdetir êrîşî ser deverên avedan kir û rê li ber Pêşmergeyan girt." **rupelanu.com**

Çalakiya li ber NY didome: Emê heta dawiyê têbikoşin

Kurdistanîyên ku li dijî dagirkeriyê li ber avahiya Neteweyên Yekbûyî çalakiya rûniştinê pêk anî gotin, "Em ê heta dilopa dawî ya xwîna xwe li têbikoşin."

Kurdên li Swîsreyê li dijî êrîşên dagirkeriyê yê dewleta Tirk û bikaranîna çekên kîmyewî ev 3 roj in li ber avahiya Neteweyên Yekbûyî (NY) ya li bajarê Cenevre yê Swîsreyê çalakiya rûniştinê li dar dixin.

Kurdistanîyên di saetên sibê de hatin qada çalakiyê, posterên Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan û alên PKK'ê hilgirtin.

Hevseroka Navenda Civaka Kurd a Demokratîk a Cenevreyê Mulkiye Bûlût diyar kir ku îro bawerîya azadiyê ya gel a ku bi têkoşîna gerîla ya 40 salî hatiye afirandin, li Herêmên Parastinê yê Medyayê zindî bûye û got, "NY û saziyên Ewropayê berpîrsyarê vê konseptê qetlîamê ya ku îro li ber çavê hemû cihanê pêk tê dijîmîrovî ne û wiha

got: "Ev 40 sal in em li ber xwe didin. Di van salan de zilma ku me nedîtiye

bixin. Kesê ku bêje ez Kurd im, bila sibe tevî çalakiyê bibe." Çalakgerên

tune ye. Dijîmîne me ji bo me tine bike her tiştî dike. Ger em bi ser bikevin dijîmînen me têkbiçin. Em ê heta dilopa xwîna xwe ya dawî têbikoşin." Bûlût her wiha destnîşan kir, "Em ê sibê mîtinga navendî li dar

ku piştî axaftinê dest bi rûniştinê kirin, di foruma ku organîze kirin de li ser xiyaneta PDK'ê û têkoşîna rûmetê axaftin hatin kirin. Çalakî bi axaftin, stran û berzkirina dirûşmeyan dewam dike. **anfakurdi.com**

Komên cîhadî li Efrînê 4 welatîyên Kurd revandin

Li Efrînê ji aliyê komên cîhadî ve 4 welatîyên Kurd hatin revandin. Hat zanîn ku mal û milk û xaniyê welatîyekî Kurd jî hatine desteser kirin. Li gorî agahiyên herêmî, duh li Efrînê komên cîhadî yê ser bi Tirkiyeyê ve êrîşî welatîyên Kurd kirine. Hat zanîn ku 4 welatîyên Kurd ên herêmê hatine revandin û di derbarê kesên hatine revandin de heta niha agahiyek nehatiye bidestxistin. Rewşeke din a ku di nav xelkê herêmê de bûye cihê xof û fikaran ew e ku li gorî agahiyan, fermanarekî komeke cîhadî, ferman daye ku mal û milkên welatîyekî Kurd werin desteser kirin û wî fermandarî jî xwe di nav mala wî welatîyê Kurd de bi cih kiriye. **rupelanu.com**

Xalid Begê Cibrî û rêxistina Azadiyê

(Despêk hejmara 479-ada)

Di wê demê de Kongreya Erziromê tê li darxistin. Ji bona kongreyê Xalid Beg jî tê vexwendin. Lê Xalid Beg vê vexwendinê red dike û beşdarî kongreyê nabe. Ev helwesta Xalid Beg zêdetir Kemalîstan eciz dike. Loma jî biryar tê girtin ku Xalid Beg ji serokatîya eşîrê were dûrxistin bête şandina Erziromê. Ev di sala 1920-an de sirgunî Erziromê dibe.

M.Şerîf Firatê Wartoyî ew hewildana Xalid Beg ya di derbarê Peymana Sevrê de di pirtuka xwe ya "Doğu İleri ve Varto Tarihi" de qal dike. Wusa dibêje: "... Di vê navberê de Mîralay Xalid Begê Cibrî, li herêma Gimgimê, Kopê, Melezzgirtê, Kela Xînûsê, Kanîreş, Boglan û Çewligê ji serokeşîr û şex û mela û keyayên gûndan mezbetayên morkirî berhev dikir û bo Cemiyeta Tealî ya Kurd dişand. Ji wira jî, qaşo ji bo vî karî bo Mistefa Nemrûdî û Şerîfe Kurd ku li Yekîtiya Netewan dixebitin, dihatine şandin." (s.. 156-157)

Di 24ê Tirmeh a 1923-an de di navbeya Dewleta Kemalîstan di heman dewletên ku Peymana Sevrê îmkazîkirin de Peymana Lozanê çêbû. Peymana Lozanê, bû menîfesto û felsefeya dewleta Kemalîst ya Tirk. Vê peymanê Peymana Sevrê jî ji holê rakir. Ew ji bona Kemalîstan bû serkeftinek mezî, ji bona miletê kurd bû wendayeke mezî.

Xalid Beg û avakirina rêxistina Azadiyê

Piştî ku Xalid Beg sirgunî Erziromê dibe, êdî navenda xebata wî ya millî Erzirom dibe. Ew bi hevalên xwe re dest bi rêxistineke nû dikin. Di ev xebatê de leşkerên payebilind yên kurd di vê xebatê de cîh digrin. Di xebatê de rola Mîralaybûna Xalid Beg gelek mezî e.

Ew rêxistinekê ava dikin. Ev rêxistina "Komîteya İstiklalê ya Kurdistanê (Azadî)" ye. Rêxistin di sala 1921-an de ava dibe. Rêxistina Azadî, ji mîran, axayan, serokeşîran, şêxan, munewerran, meleyan, esferên kurd ava dibe.

Di derbarê Rêxistina Azadî de agahdariyên zêde di belgeyên İngilîzande hene.

Beşek damezrênêrên Azadiyê ew in: Xalidê Begê Cibrî, Dr.Fuat, Ekrem Cemîlpaşa, Hecî Mûsa, Husên Paşayê (kor) Heyderanî, İhsan Nuri Paşa, Şêx Tahir, Seyid Ebdilqadir, Hecî Axdî (Bavê Tûjo), Hecî Mûsa Beg, Wusif Ziya, Xalidê Hesenan.

Rêxistina Azadiyê, heta sala 1923an xebata xwe îlegal (veşartî) û di qadeke teng de dimeşîne.

Lê piştî ku Peymana Lozanê teyê îmza kirin, Rêxistina Azadiyê dest bi rêxistinek giştî li Kurdistanê dike. Di demek kurt de 23 bajar û bajarokan şaxên wê tînin ava kirin. Ji hemû çînan û tebeqeyan gel dibe endam û piştgirê Rêxistina Azadiyê. Xebata xwe gurr

dikin ku di rewşek musaîf de dest bi serhildanê bikin.

Rêxistina Azadiyê:

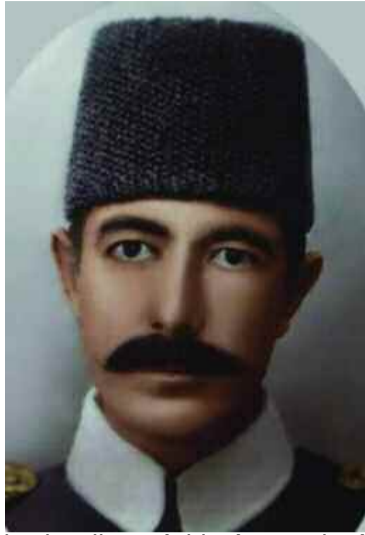
Li Erziromê, ji Serokê rêxistinê Xalid Beg, Qeymeqam Kazim Begê Biçûk, Mîralay Raûf Beg, Hecî Dûrsûn Beg, Qeymeqamê Xînûsê Arîf Beg, du bira Evdîllah û Aslan Beg; Li Stenbolê, ji Seyîd Abdûlkadir û Parêzer Abdûrrahîm; Li Qersê, ji Yuzbaşî Tevfîk Beg; Li Beyazidê, ji Şêx İbrahîm; Li Melezzgirtê, ji Kor Huseyîn Paşayê Heyderanan; Li Wartoyê (Gimgimê), ji Mîralay Xalid Begê Hesenan; Li Mûş-Bedlîsê, ji Kevnemebusê Bedlîsê Yisûf Zîya Beg, Binbaşî Hecî Hesên Beg, Axa Abdurrahman; Li Wanê, ji Birayê Seidê Kurdî Mele Abdûlmecîd Efendî, Bînbaşî Arîf Beg û Birayê wî Alî Begê eşîreta Şemsikan, Serokeşîra Qerehîsar û Hesaran Sadûn Beg; Li Sêrtê, ji Yûzbaşî Hesên Nûrî ku Bêdlîsiyê û ji eşîreta cibran e, Hecî Evdîllah Efendî, Dervîş Beg, Qeymeqam Rezzak Beg, Mîralay Veîs Beg; Li Şirnexê, ji Axa Sileyman; Li Cîzreyê, ji Hecî Dûrsûn Efendî, Abdûlmûtalîp Efendî; Li Diyar-ı Bekîrê, Ekremê Cemîl Paşazade, Dr. Fûad Beg, Abdûlqanî Beg, Nazim Begê Dersimî, Bînbaşî Mistefa Beg, Qeymeqam Ednan Beg; Li Merdînê, ji Hecî Kadîr eefendî, Qeymeqamê Derîmê Kadîr Beg; Li Erzîncanê-Xarpûtê-Dersîmê, ji Kangozade Elî Heyder Beg; Hewirdora Bedlîsê, ji Serokeşîra Haytî û endamê Kongreya Erziromê Hecî Mûsa Beg, Cemîlê Çeto, Şêx Selaheddîn, Serokeşîra Garzan Axa Mistefa; Hewirdora Wanê, ji eşîreta ertûşî Axa Lezzîn û birayê wî Axa Ebû Bekîr, ji eşîreta Gevdan Axa İsmail, Ji eşîreta merûsî Axa Umer, Simko Axayê Şîkakî, ji eşîreta Bervasî Şêx Abdûrrahman Efendî, Axa şahîn, Axa Yahya (Eşîreta Jîrkî), Axa Yakûp (Eşîreta Eruh); Hewirdora Şirnexê, ji Axa Alîkan, Axa Abdûrrahman (Eşîreta Hecî Bayram), Axa Sileyman, Axa Temûrê Emer (Eşîreta Batman), Axa Arîf, Şêx Tahir (Eşîreta Batmanê); Hewirdora Merdînê, Axa Remo (Zengerdî), Eyup Beg (Eşîreta Mîlan), Axa İsa, Axa İbrahîm, İbrahîm Paşa (Serokê Eşîreta Mîlan), pêk tê. (Dr. M. Emîn Sever, Kovara Bîr)

Rêbaza Rêxistina Azadiyê

1-Armanca Komîteyê ev e ku di navbera kurdan de yekîtiyê çêke û serxwebûna kurdan dabîn bike.

2-Komîte ji bo gihastina vê armancê dê li ser sînorên xwe yên neteweyî û di nav welatên biyane yên ku munasib bibîne şaxan veke û pirtûkan û ewraqan çap bike.

3-Her yek ji şaxên ku di listeya Nîzamnâmeya Hundirîn de hatine nîşandan gava zorker êrişek biçûk jî bibin ser herêma ku ew şax tê de ye divê li hember vê êrişê nerazîbûna xwe nîşan bide û protesto bike û ji

bo ku dinyayê bi vê meseleyê bide hesandin çî ji destê wê bê bike.

4-Di herêma kê de serhildanek Şoreşî derkeve holê dê Komîte heya ku ji destê wê bê alîkariya wan bike; bila dixwazî Komîte derbarê vê serhildanê de berê nehatibe agahdarkirin jî.

5-Gava komîteyên din yên siyasî û ne siyasî di herêmên şaxên Komîteyê de bîn avakirin dê mirovên ewlemend bîn helbijartin, van mirovan tîkevin nav wan komîteyan û derbarê armanc û çalakîyên wan de Komîteyê agahdar bikin.

6-Girtina biryarên siyasî wezîfeya "Komîteya Navendî" ye. Lê di rewşên naçarî de yên di rêza duyemîn de jî bi şertê agahdarkirina Komîteya Navendî dikarin biryarên wusa bigirin.

7-Komîteyê Kurdistan kiriyê sê qisim:

Qismê yekem: Kurdistanîya Tirkîyeyê û Bakûrê Sûriyeyê.

Qismê duyem: Kurdistanîya Iraqê.

Qismê sêyem: Kurdistanîya Îranê.

8-Dê ji bo Komîteyê daîrekî sereke hebe û ji daîreya sereke re jî daîreyêndî rêza duyem de hebin. Van daîreyan dê şaxên Komîteyê îdare bikin û ji bo hêsankirina îdarekirina şaxên dûr tedbîrên taybet bigirin.

Komîsyona Rêvebirnê ya daîreya sereke û daîreyên di rêza duyem de dê ji van çar kesan pêk bê: Serok, nivîsyar, jimîryar (muhasib), saloxgêr (endamê îstîxbaratê). Lê di şaxan de ji sê kesan pêk tê: Serok, nivîsyar û saloxgêr. Her kesê ku di komîteyê de ye xwediyê rayek tenê ye.

9-Dê şaxên Komîteyê nîzamnâmeyên daîreyên di rêza duyem de bi rê ve bibin û encaman rapor bikin. Daîreyên di rêza duyem de jî divê bi vî hawayî tevbigerin. Divê her şaxek Komîteyê biçûk-mezî hereketên ku Komîteyê eleqedar dike qeyd bike û bigîjîne şaxên havîdorên xwe. Eger bûyerên girîng çênebin dê her şax di dawîya her mehê de rapora xwe ya derbarê çalakîyên xwe û encamên van çalakîyan de pêşkêş bike.

10-Dê her şax ji bo vekirina şaxên nû li havîdorên xwe xebatê bike.

11-Her şax gava bixwaze endaman helbijêre divê

pêşkiyê bide mirovên desthilat (bibandor), serokên eşîran û rewşenbîran.

12-Mirovên ku bîn helbijartin divê xwediyê van şertan bin: Zana bin, biesl bin, berjewendiyên neteweyî di ser berjewendiyên xwe yên şexsî re bigirin.

13-Daîreya sereke piştî ku bawer kir ku ew kesê ku dixwaze bibe endam şertên endamtiyê tê de hene divê li ser bergehên wî bisekine, eger hewce bike divê wî bide sondê, wezîfeyên wî pê bide zanî û paşê wî wekî endam bide naskirin. Divê ev endamê nû kesên ku di meclîsa sondê de ne tenê bibîne, endamên din nas neke.

14-Endamên ku sirên Komîteyê aşîkar bike an jî li hember xalên bernamêya wê xiyaretê bike dê cezayê mirinê lê bê birîn; bila dixwazî ev xiyaret di bin îşkenceyên mezin de jî hatibe kirin.

15-Wezîfeya endaman ev e ku ji bo berjewendiyên giştî xebat bikin û çalakîyan pêk bînin. Loma divê ji bo bihêzkirina yekîtiya kurdan û geşkirina hestên kurdariyê çî ji destê wan bê bikin.

16-Divê her endam li gor dahata xwe du mehane barbû (aîdat) bide.

17-Her şax mafê xwe heye ku gava hewce bike çarçûka dahata xwe xerc bike. Ji bo vî karî lazim nîne ku muraceetî daîreya sereke bike, lê di dawîya her mehê de divê rapora xwe ya dahat û mesrefan pêşkêşî Daîreya Bilind a Îdareker bike.

18-Dê daîra sereke û yên di rêza duyem de di demên cûrbecûr de hesabên şaxan, hejmara endamên wan û xebatên wan kontrol bikin. Sûstimalên malî û leyistika bi hesaban ji aliyê kê ve hatibe kirin dê cezayê mezî lê bê birîn.

19-Kesên ku di dema bicîhanîna wezîfeyên xwe de bikevin xeterê ji bo alîkirina wan divê tevê gavan bîn avêtin. Mirovên ku bi vî hawayî tîkeve xeterê dê îhtiyaciyên wî û malbata wî ji aliyê Komîteyê ve bîn te'mînkirin.

Civîn

20-Civîn di cihê ku ji aliyê daîreya sereke ve û li gor fermana wê daîreyê bê diyarkirin salane tînin çêkirin. Ji bo beşdarbûna van civînan dê ji her şaxek mirovek bê helbijartin û di van civînan de xebatên daîreyên di rêza duyem de, rewşa dahat û mesrefan û xebatên ku di salên pêşîn de bîn kirin bîn nîqaşkirin. Paşê ji bo çûyîna Meclîsa Giştî dê sê kes bîn helbijartin.

21-Dê daîreya sereke paşê li cihê munsayib civînek taybet çêke, wê endamên ku ji aliyê komîsyonan ve hatine şiyandin beşdarî wê civînê bibin û tê de xebatên daîreya sereke û dahat û mesrefên wê nîqaş bikin û bernamêya wê ya sala pêşîn diyar bikin.

22-Gava meclîs pêdivî bibîne serok û endamên

Komîsyona Rêvebirnê tînin guhartin.

(Jêder: Tahsîn Sever, Kovara Bîr, Hejmara 7)

Dilketin û îdama Xalid Beg û Dadgeha Dîwanê Herbê ya Bedlîsê

Pêşketina xebata Rêxistina Azadiyê bala dewletê bi xurtî dikşîne. Agahdarî ber bi Enqereyê di derbarê Rêxistina Azadiyê de û xebata Xalid Beg de diherike.

Mistefa Kemal, piştî van agahdariya di dawîya sala 1924an de diçe Erziromê. Di şîvêkê de Mistefa Kemal û Xalid Beg hevûdu dibînin. Xalid Beg, ji Mistefa Kemal re dibêje ku "ez dixwazim ji wezîfeya xwe ya leşkerî îstîfâ bikim. Ez nizanîm ku çima hûn nahêlin yekî ku bi were îxanetîyê dike ji kar veqete?" Axevtin germ dibe. Xalid Beg derdikeve devre.

Mistefa Kemal û hevalên wî, baş fahm dikin ku Xalid Beg ji wan dûr e û ew xwediyê armancek din e û dixwaze ku ji bona Kurdistanê serbixwe xebat bike.

Dema ku birayê wî Ehmed Beg (Ahmet Sever) vê yekê tespît dike ew diçe Erziromê Xalid Beg re hevûdîtin çî dike.

Ehmed Beg dibêje "Dema ku min ji Xalid Beg re got, jiyana te di xetereyê de ye, divê tu ji Erziromê derkevi".

Wê demê wî ji min re got: "Ez hay jê heme ku li dora min xetere heye lê çî dema ku ez vê serê zivistanê ji Erziromê derkevim ev dê ji bo kurdan bibe felaket, teqez divê em li benda biharê bimînin."

"Piştî wan gotinan, lê zêde dike û dibêje "Herin, xwe amade bikin lê bisekinin heta ku bihar tîye."

Xalid Beg, wê demê gelek aşkere biryar dide ku biharê dest ji wezîfeya xwe berde, bi profesyonelî karên rêxistinê bike û amadekariya serhildanê bike.

Hezar mixabin beriya wê, serhildana Beytuşebabê dest pê dike. Wê demê di derbarê Rêxistina Azadiyê de operasyon dest pê dike.

Xalid Beg, di roja 20 Kanûn 1924an de li Erziromê tê girtin û wî dibin zindana Bidlîsê. Wê demê Yisûf Zîya Beg jî dil dikeve.

Xalid Beg û Yisûf Zîya Beg di Dîwana Herbê ya Bedlîsê de bi awayekî ne hûqûqî û bi lezûbez tînin darizandin.

Xalid Beg û Yisuf Ziya Beg di dadgehe de parêznameyek gelek cidî û naverok dagirtî pêşkêş dikin. Di parêznameyê de Rêxistina Azadiyê, armancên wê, mafên miletê kurd, mafê çarenivîsiya miletê kurd diparêzin.

Di derbarê Xalid Beg û Yisuf Ziya Beg de biryara îdamê hat dayin.

Ew di 14ê Nîsan a 1925an de bi gulebaraniyê hatin kûştin. Piştî Serhildana 1925an demekî kurt şûnda hatin îdam kirin. **İbrahîm GUÇLU**

Kürt ve Kürdüstan tarihinin kaynakları

(Övvêli ötên sayımızda)

Süryani (Süryanice) Kaynakları:

Ruhban sınıfına mensup Süryani yazarlar tarafından 3. yüzyıldan itibaren tarih içerikli eserler verilmeye başlanmıştır; 7. ve 13. yüzyıl arasında zirve noktasına ulaşarak onlarca eserin yazılmasına olanak tanımıştır. Kimi kayıp ve eksik eserlerle beraber, Batı Süryanileri bünyesinde "Melkit Kroniği", "Mârûnî Kroniği", Urfalı Yakub'un "Kroniği", "Arapların İlerleyişine Dair Bir Kayıt", "712-716 Yıllarına Ait Tarihi Kayıtlar", "Arap Kralları Listesi", "Anonim Kronik (724'e Kadar)", "Anonim Kayıtlar (501/2, 505/6, 763/4)", "Anonim Kronik (775'e Kadar)", "Zuknin Kroniği", "Anonim Kronik (813'e Kadar)", "Anonim Kronik (819'a Kadar)", Tel Mahreli Dionysios'un "Tarih", "Anonim Kronik (847'ye Kadar)", Patrik Mihâil'in "Kronoloji", "Anonim Kronik (1234'e Kadar)", Bar 'Ebroyo'nun "Kronoloji"; Doğu Süryanileri bünyesinde ise "Huzistan Kroniği", Yuhanna Bar Penkaye'nin "Ktâbâ d-Rîş Melle", "Beth Qoqa Manastırı Tarihi", Marga Piskoposu Tuma'nın "Ktâbâ d-Rîşâne", Basra Piskoposu İšo'dnah'in "Liber Castitatis", "Siirt Kroniği", Eliya b. Şinaya'nın "Kronoloji", "Ahbâru Fetâriketi Kürsiyyi'l-Maşrik min Kitâbî'l-Mecdel", "Katolikos III. Yahbalaha'nın Seyahatleri" ve Saliba b. Yuhanna'nın "Esfârü'l-Esrâr"ı yazılmıştır.

Süryani tarih kitaplarında Kürdlere nasıl yer verildiğine dair şimdiye kadar müsakil bir araştırma gerçekleştirilmemiştir. Ufak çaplı araştırmalardan elde ettiğimiz bilgilere göre Süryani kaynaklarında Kürtlere şu şekilde yer verilmiştir:

Mişiha Zeha/MSIHA ZHA tarafından yazılan "Adiab/Erbil Vakayinamesi (Erol Sever, Yaba Yy, 2002, 148 s.)"nde, Miladi II. asrın ortalarında Kardohilerin, Ferisiler Devleti'ne (k.224-247) karşı Kardo Dağları'nda vermiş olduğu mücadeleye değinilmiştir.

Maryuhanna'nın "Dasnaî (Duhok'a bağlı Dasin bölgesi)"sinde, 120 yılında Gordion ülkesinin kralı olan Maniza Roz'un Ermeni kralının kızı Siranuş'la evliliğinden söz edilmektedir.

Mar Ahalcaslik (410-414) ve Meyyâfârikîn piskoposu Marusa (420) tarafından yazılan "Fars Şehidlerinin İşleri" isimli eserde, Sasani krallarının Hıristiyan Kürtlerin başına getirdiği zulümlerden söz edilmektedir. Karda d'Beth Slokh/Kerkük'ün Selevkos'un eliyle yenilenmesine dair bilgi de verilmektedir. Nersay Melfan (d.339?) da, Kürt Hıristiyanlarının Fars kralı II. Şapur (Krallık:309-379) döneminde gördükleri baskıdan söz eder.

Nusaybin Metropoliteli Eliya Şinaya'nın (piskoposluğu:1008-1046), Merwanî Kürt Devleti başkenti Meyyâfârikîn'de yazdığı dünya tarihi hüvviyetindeki "Vakayinamesi (Yazma: British Museum'da Add. 7197)"nde, Merwanilerden geniş bir şekilde söz edilmektedir. Eliya, "Bu hanedanın kurucusu, Ebu Şuca Bedih İbn Dostik adında bir Kürt çobandır. Sürülerini terk ederek silaha sarılan Kürt çoban, gözü pek bir savaş lideri olarak dikkate değer bir ün kazandı. 983 yılında İslam İmparatorluğu'na hükmeden Büveyhi Aduddevle'nin ölümü üzerine Bedih; Silvan, Amid ve Nisib'i ele geçirdi." demektedir.

1166-1999 yılları arasında Antakya Süryani Kilisesi'nin partikliğine yapan Müyük Mikâil/Mihayel Rabo'nun (1126-1199) yaratılıştan başlayıp 1195 yılına kadar gelen "Süryani Mihâil Vakayinamesi (1042-1195)"nde; "Asurlu Senaherib'i öldüren çocukları, Kürtlerin ülkesi yani Kardou Dağlarına kaçtılar ve oradan Ermenilerin arasına karıştılar.", "Selahaddin Kudüs Kralı Guy de Lusignan'a kızdı; Kürt, Türk, Cezire ve Musul'dan gelen askerlerden güçlü bir orduyu bir araya getirdi.", "Zengi hanedanlığı yerine Kürt Eyyubiler hanedanlığını geçirmeye hala istekli olan Mısır sultanlarına direnebilecek tek kişi İzzeddin idi" pasajlarıyla Kürtlerden söz etmektedir. Hrant D. Andreasyan'ın 1944 yılında hazırladığı yayınlanmamış "Suryanî Patrik Mihail'in Vakâyinâmesi (1042-1195)" isimli Türkçe çevirisi TTK'nda muhafaza edilmektedir.

13. yüzyılın başlarında Urfalı Süryani din adamı tarafından kaleme alınan ve "Meçhul Edesalı Kroniği/1234 Yılı Anonim Süryanî Vakayinamesi" olarak bilinen iki ciltlik dünya (1. C) ve kilise (2. C) tarihinde, yaratılıştan 1234 yılına kadar olan hadiseler yer verilmiştir. 'Eyyubi Kürtleri'nden ve Selâhaddin'in Kudüs'ü fethinden söz edildiği gibi, Kürtlerin daha önceki tarihlerine dair de bilgi verilmiştir. "Yedinci

yüzyıldaki fetih sırasında Müslüman olan Araplar, Kürtlerle ilişkiye geçtiler. Musul etrafındaki Kürt kazaları Araplar tarafından ele geçirildi. Bundan dolayı çok isyan oldu. O zaman dinleri pagan olan ve bugün de mevcut olan Kürtlerin ırkından insanlar vardı. İlk başlarda kaleleri ele geçirdiler ve liderlerini kaybettikten sonra Müslümanlığı kabul ettiler. Fars ve pagan Ermenileri toplayarak, özel bir ırk oluşturdular. Bugün ele geçirdikleri kalenin adıyla anılıyorlar. El-Me'mun zamanında, karargâhını Kürtlerin dağlarında kuran ve çok korkulan bir Kürt lider ortaya çıktı ve etrafında çok kişi topladı. Cezire ve Ermenistan'ın her tarafına korku saldı.

O zaman bekledikleri kişinin bu olduğu düşünce-

siyle Madhi, dedikleri bir lider çıktı. Kimsenin dokunmadığı bu lider yüzünü bir peçe ile örtüyordu. Kendisini kutsal peygamber olarak tanıtıyordu. Hergün müridlerinin sayısı ve zenginliği artıyordu. Fars, Arap ve paganlardan oluşan birçok halk talan ve yağma için onun etrafında toplandı. O ikametgâhını Kürtlerin sarp dağlarında kurdu. Bu adamın korkusu Cezire ve Ermenistan'a kadar yayıldı. Beyt Zebda ve Tur Abdin'i kasıp kavurdu. Her türden insana karşı çok acımasız olan bu insanların kılıcı kanla sarhoş oluyordu. Katliam için tüm ülkeler onlar için birdi. Mazdalı olan bu insanlar Madhi'yi kutsal beygamber olarak tanımayan herkesi dini olarak yabancı sayıyordu. Kral Me'mun bile onların önünde titriyordu."

Arapça'da Ebu'l-Ferec İbnü'l-İbri adıyla bilinen Bar 'Ebroyo'nun (1226-1286) iki ciltlik tarih kitabının yaratılıştan başlayıp kendi zamanına (1286) kadar gelen seküler tarih kitabı "Ktobo d-Maktbonut Zabne/Chronicon Syriacum"da Med Kürd Devleti'nden bir bölüm olarak söz edilmektedir. Ayrıca kendi döneminde yaşanan olayları anlattığı kısımlarda da Kürtlere yer vermiştir: "Emir Mesut, 1260'tan beri bölgenin Hıristiyan köylerine saldıran komşu dağlardaki Kürtlerle ilişkisi olmuştur. Bu Kürtler 7 Haziran 1277'de Musul yakınlarındaki Mar Mattai batı Süryani manastırına karşı bir akın düzenlediler ve rahipleri kaçırdılar."

15. yüzyılda Tur Abdin'e bağlı Basibrina köyüne bağlı Basibrinalı Adday'ın (ö.1502), Bar Hebraeus'un "Klise ve Dünya Tarihleri"ne iki ayrı zeyli olan "Vakayinamesi (kutlu Akalın, Peywend Yy, 2015)"sinde Memluk, Osmanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Safevi, Timur devletlerine ve Hasankeyf Eyyubileriyle beraber Buhtî, Behdînan Kürt mirliklerine ve Beşnevî, Şirevî, Çışayî, Çelkî, Sindî, Carudî, Cenevî Kürt aşiretlerine yer verilmiştir.

Ermeni (Ermenice) Kaynakları:

Kaynak bakımından dünyanın en zengin kütüphanelerinden biri olan Ermenistan Matenadaran Kütüphanesi'nde bulunan binlerce yazma ve basma eserde, Kürtlere dair bilgilerin bulunup bulunmadığına yönelik şimdiye kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Bu konuda ilk defa çalışan Kınyazê İbrahim, 1985 yılında yayınladığı "Kürt-Ermeni Edebi İlişkileri" başlıklı makalesinde, Ermeni tarihinde Kürtlere dair ilk bilgilerin 5. yüzyılda yaşamış olan Pavistos Püzant, Movses Khorenatsi ve Yeğişe'ye ait kitaplarda bulunduğunu; eski Ermeni tarihçilerinin yapıtlarında 'Kürd', 'Kürdik' ve 'Kurdo' şeklinde Kürtlere yer verdiklerini belirtir.

Ermeni Tarihçi Moses Khorenatsi (M.S. 410-490), "Ermenilerin Tarihi" adlı eserinde, Partların Ermenistan'a hakim oldukları zamanda ülkeyi eyaletlere bölerek yönettiğini ve "Korduats'i (Korduk, Korçek)" eyaletinin aynı adı taşıyan beylik tarafından yönetildiğini yazmaktadır.

9/10. yüzyılda yaşayan Ermeni tarihçi Thomas Artsruni, Hz. Nuhun gemisinin 'Korduk (Kürdistan)' dağında bulunduğunu belirtir. 13. yüzyıl Ermeni tarihçisi Heyton/Hethom ise Türkçe'ye "Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı (İstanbul, 2015)" adıyla çevrilen eserinde "Mısır'da Müslümanların egemenliği 346 sene sürdü. Bundan sonra Müslümanlar, Mısır egemenliğini kaybettiler ve Cordin/Kürt olarak anılan Medliler, Mısır hakimiyetini ele geçirdiler.", "Med ülkesi ikiye ayrılır. Bunlardan birisinin halkı Cordin/Kürt diğeri ise Müslümandır." kaydını düşürmüştür.

Urfalı Mateos'un, Ermeni Tarihi niteliğindeki "Vakayinâme (952-1136)"sinde Rewadi Kürt Devleti Memlan hakkında abartılı ve olumsuz ifadeler yer verilmiştir: "Bunların hâkimiyetleri zamanında, İran'ın zalim ve menfur müstebidi ve Müslümanların baş emiri olan Mamlan, asker toplayıp kana susamış bir ejder gibi merhametsizce, Hıristiyanlara karşı yürüdü ve her yeri mahvetmeye niyet etti. Mamlan, muazzam bir ordu ile beraber yürüyüp dağ ve ovaları askerleriyle doldurdu. Yeryüzü bu zalimin korkusundan sarsıldı."

11. yüzyıl Ermeni yazar Matt'eos Urhayec'i (ö. 1138 veya 1144), Ermenice "Zamanakagrut'iwn" isimli yazma eserinde Diyarbakır (Amid) ve Urfa (Sewerak) arasında bulunan bölge için "K'rdstanac/Kürdistân" tabirini kullanmıştır (Urhayec'i, Matt'ëos 'Zamanakagrut'iwn' Haz: Melik'-Adamyân Erivan, 1991). 1200 tarihli başka bir Ermenice yazma eserde de "K'rdstanac/Kürdistân" ibaresi kullanılmıştır (A. S. Mat'evosyan 'Hayeren jeragreri hisatakaranner', V-XII, Erivan 1988).

On altıncı yüzyıl Ermeni tarihçilerinden Musa Horînî ise, Miladî 44 yılından önce Ermenistan'da meydana gelmiş olan hadiseleri anlattığı kitabında, Ermeni kralı Büyük Tigran'ın (M.Ö. 140-55) zamanında, Arakis/Arakas (10.yy)/Aras Nehri civarında Marların (Ermenice Med) bulunduğu işaret eder.

İbrani (İbranice) Kaynakları:

Kürtlerden söz eden en eski İbranice metnin 'Tevrat' olduğu bilinmektedir. Tevrat'ın birçok yerine, Kürtlerin atası olan Med'lerden bahsedilmektedir. Daugles Layton, "Kurden in der Bible" kitabında bu konuya dair bilgileri vermektedir. Tarihçi Marcus von Niebuhr, 1857 yılında Berlin'de yayınladığı "Geschichte Assur's und Babel's (Asur ve Babil Tarihi)" isimli kitabında Xalidi diline çevrilmiş olan Tewrat'ta Ararat/Ağrı bölgesinde hüküm süren insanların 'Kardu'lar olduğunu söylemiştir.

11/12. yüzyıldan sonra Kürdistan'a seyahatte bulunan Yahudi din adamlarının kaleme aldığı eserlerde Kürtlerden, Kürdistan'dan ve temelde de 'Yahudî Kürtleri'nden söz edilmiştir. Bu seyahatnameler 19. yüzyıldan itibaren matbaayla buluşturulmuş ya da başka dillere çevrilerek yayınlanmıştır.

Kürdistan'ı 1166-1171 yılları arasında gezen Tudelalı Benjamin'in "The Itinerary of Benjamin of Tudela/Tudelalı Benjamin'in Seyahatnamesi (İngilizce, New York, 1907)"; Benjaminsinden hemen birkaç yıl sonra 1175-1190 yılları arasında Kürdistan'ı gezen Radisbonlu Pethahian'ın "Travels of Rabbi Petachia/Radisbonlu Pethahiahın Seyahatleri (İngilizce, London, 1856)" ve tahminen 1225 yılında Dicle ve Fırat bölgesine gelmiş olan İspanyol Yahudi şair El-Harizi'nin "Maqamas Tahkemoni/Makamlar (Göttingen, 1883)", El-Harizi'den sonra Moğol istilalarının yarattığı kargaşadan dolayı seyyahların bölgeye olan ziyaretinin olmayışından dolayı, 16. yüzyılın ikinci yarısında Yemenli Yahya El-Zahiri'nin İbranice "Seferha-Musar/Öğreteler Kitabı (Eser dizi halinde 1940'tan itibaren Jarusalama'da yayınlanmıştır)".

1846-1855 yılları arasında Kürdistan'ı gezen Davit Hillel'in "Unknow Jews in Lands/Yahudilerin Kayıp Kabilesi (İngilizce, New York, 1973)"; 1847'de Kürdistan'ın Urfa, Siverek, Çermik, Mardin, Nuseybin, Zaxo, Akre, Musul, Urmiye vb. yerlerini gezen Joseph Israel Benjamin'in "Eight Years in Asia and Africa From 1846 to 1855/1846'dan 1855'e Asya ve Afrika'da Sekiz Yıl: (Hannover, 1859)"; Ephraim Newmark'ın 1889'daki "Erets Ha-Qedem (İbranice)" ve Zew Wolf Schur Mahazot'un 1884'teki "Ha-Hayim (İbranice)" eserleri, 12-19. yüzyıllar arasında yazılmış olan Yahudi/İbranice kaynaklardır.

(Ardı var)

Sahifeni hazırladı: Tahir Süleyman

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyə? Ev **ave**.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

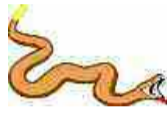
diran

Ev çiyə? Ev **dirane**.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyə? Ev **agire**.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyə? Ev **mare**.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyə? Ev **bizine**.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyə? Ev **balone**.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyə? Ev **bacane**.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyə? Ev **otomobile**.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyə? Ev **taCe**.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

Canî

Ev çiyə? Ev **Canie**.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcik

Ev çiyə# Ev **Cûcike**.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyə# Ev **finCane**.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyə? Ev **çave**.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

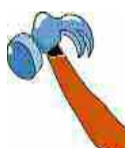
çêlek

Ev çiyə? Ev **çêleke**.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çiyə? Ev **çaynîke**.
Bu nədir? Bu çaynıqdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyə? Ev **çakûçe**.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

defter

Ev çiyə? Ev **dəftere**.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyə? Ev **dare**.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

dest

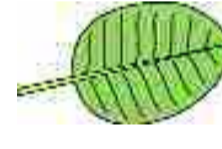
Ev çiyə? Ev **deste**.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyə? Ev **dile**.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

belg

Ev çiyə? Ev **belge**.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çiyə? Ev **eloke**.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ker

Ev çiyə? Ev **kere**.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

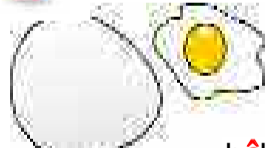
Ev çiyə? Ev **zebeşe**.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

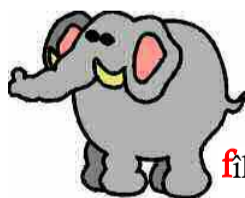
Ev çiyə? Ev **êlege**.
Bu nədir? Bu jiletidir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyə? Ev **hêke**.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

Ff

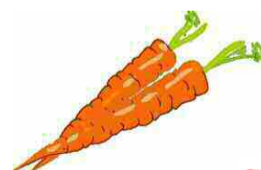
fîl

Ev çiyə? Ev **fîle**.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyə? Ev **fîroke**.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyə? Ev **gizêre**.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyə? Ev **gêziye**.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyə? Ev **pêye**.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

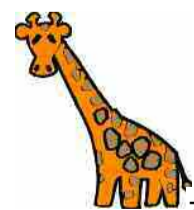
kêr

Ev çiyə? Ev **kêre**.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyə? Ev **fînde**.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyə? Ev **zerafeye**.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyə? Ev **goreye**.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

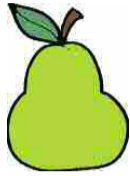

guh

Ev çiyə? Ev **guhe**.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

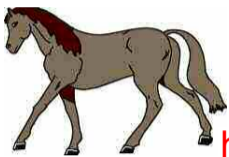
hirmê

hirç

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

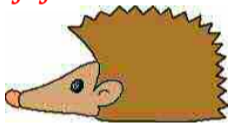
hêştir

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

Jj

jûjî

Ev çîye? Ev jûjiye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

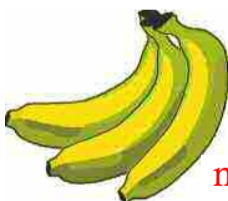

kevjal

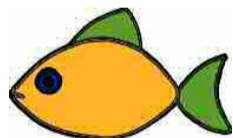
Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

Ev çîye? Ev kevjale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Mm

mûz

masî

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

meymûn

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

li

dil

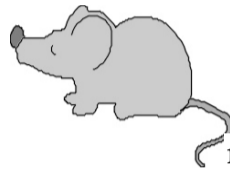
lepik

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

mişk

Ev çîye? Ev linge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îî

dîk

îsot

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

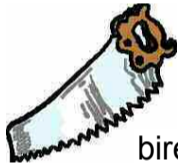

keştî

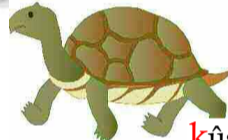
Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Kk

birek

kûsî

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

kund

kevçî

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşığıdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

lêv

lîmon

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

xezal

kûlî

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Nn

nan

trên

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

reng

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbındır.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

otobûs

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

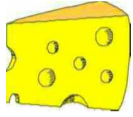
top

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyê? Ev penîre.
Bu nêdir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

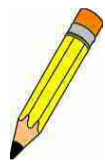
pîvaz

Ev çiyê? Ev pîvaze.
Bu nêdir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyê? Ev perçemeke.
Bu nêdir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyê? Ev pênûse.
Bu nêdir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

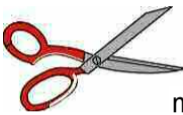

beq

Ev çiyê? Ev beqe.
Bu nêdir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyê? Ev qaze.
Bu nêdir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyê? Ev meqese.
Bu nêdir? Bu qaçıcıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyê? Ev portqale.
Bu nêdir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

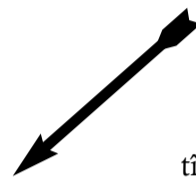
şêr

Ev çiyê? Ev şêre.
Bu nêdir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çiyê? Ev kêwrîške.
Bu nêdir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyê? Ev tîre.
Bu nêdir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyê? Ev roviye.
Bu nêdir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyê? Ev sêve.
Bu nêdir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyê? Ev stêrke.
Bu nêdir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

se

Ev çiyê? Ev seye.
Bu nêdir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyê? Ev sêvike.
Bu nêdir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çiyê? Ev şûre.
Bu nêdir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyê? Ev şeye.
Bu nêdir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çiyê? Ev şîre.
Bu nêdir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çiyê? Ev şûşeye.
Bu nêdir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

tîr

Ev çiyê? Ev tiriye.
Bu nêdir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

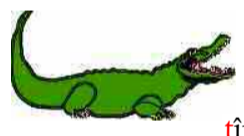
tûtî

Ev çiyê? Ev tûtiye.
Bu nêdir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtûk

Ev çiyê? Ev pirtûke.
Bu nêdir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyê? Ev tîmsahe.
Bu nêdir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyê? Ev utiye.
Bu nêdir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyê? Ev guhe.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyê? Ev bilûre.
Bu nêdir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyê? Ev brûske.
Bu nêdir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyê? Ev çave.
Bu nêdir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

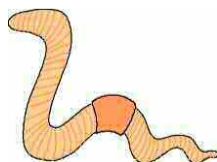
keVok

Ev çiyê? Ev keVoke.
Bu nêdir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyê? Ev gule.
Bu nêdir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyê? Ev kurme.
Bu nêdir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

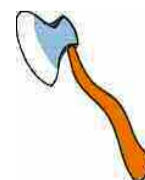
çûk

Ev çiyê? Ev çûke.
Bu nêdir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyê? Ev dupişke.
Bu nêdir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a scorpion.

bivir

Ev çiyê? Ev bivire.
Bu nêdir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

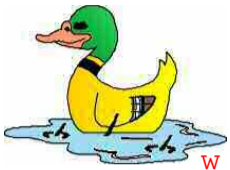
berçavik

Ev çiyê? Ev berçavike.
Bu nêdir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

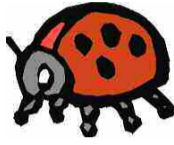
Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardîr.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

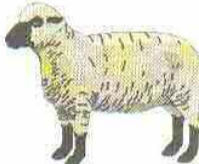
kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kèklickîr.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengîr.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derzîye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latînî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Ii	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Силы пешмерга отбили атаку ИГ в Кифри

Силы пешмерга Иракского Курдистана вечером 28 апреля отразили нападение боевиков "Исламского государства" (ИГ) возле Кифри района Гармиян. Атака была успешно отражена 144-й бригадой курдских сил без потерь с их стороны. Новая атака ИГ была совершена на фоне всплеска террористических нападений в Ираке, особенно в спорных курдских районах провинций Дияла, Киркук и Салахаддин. Также, в состоянии повышенной готовности в ожидании терактов ИГ во время мусульманского праздника Ид аль-Фитр приведена иракская армия. Как сообщил 29 апреля "Iraqi News Agency" командующий операциями в Багдаде генерал-лейтенант Ахмед Салим, данные разведки указывают на то, что два террориста-смертника могут совершить теракт в Багдаде. Режим повышенной угрозы будет действовать до 5 мая. kurdistan.ru

Дорогой читатель! Верные установившимся традициям нашего журнала, мы продолжаем опубликовать архивные материалы, представляющие наибольшую ценность для истории курдского народа. В этом плане сведения, содержащиеся в страницах газеты «Заря Востока», которая выходила в г. Тбилиси в Грузии с 1922 г., также ценны. Когда читаешь материалы больше полувековой давности, с удивлением обнаруживаешь, что те проблемы, которые поднимались на страницах этой газеты — вопросы национального самоопределения, образования и свободы печати на родном языке, борьба курдского народа на национальное освобождение, интриги ведущих государств мира вокруг Курдистана и многое другое, — и по сей день не потеряли свою актуальность. Данные материалы содействуют лучше понять происходящие в Курдистане и в курдском обществе, события. К сожалению, редакция располагает сведениями не со всех номеров газет о курдах. В нашем распоряжении только №№ 62 — 184 (9066) (с 1 сентября 1922 г. по 5 августа 1954г.).

На редакционном совете принято решение опубликовать данные статьи с

Заря Востока О Курдах Закавказья

незначительными сокращениями отдельно о курдах Закавказья и отдельно о зарубежных курдах и их исторической родине — Курдистане.

Постановлением Аз.ЦИК образован самостоятельный Курдистанский уезд, самый большой из уездов Азербайджана. В уезд вошел целиком Кубатлинский, вся западная часть Джеванширского (собственно Курдистан) и вся западная часть бывшего Шушинского уезда, местности бывшего Карягинского уезда (а именно юго-западный угол с курдским населением).

Согласно азербайджанской сельскохозяйственной переписи в 1921 г. в местности, ныне вошедших в территорию Курдистанского уезда, курдского населения было до 30 тыс. душ обоего пола. Кроме Курдистанского уезда курды в количестве одной тысячи душ обоего пола проживают и в Агдамском уезде.

Курды храбры, свободолюбивы, гостеприимны, целомудренны, до известной степени честны, страстные приверженцы кровной мести.

Более или менее общей чертой курдов является любовь к семье. Положение женщин более свободно, вообще в регионе: она ходит без чадры и разговаривает с мужчинами свободно. Центром Курдистана является село Абдалар.

В. Рюмин. «ЗВ». № 281 (446), 6 декабря 1923 г.

***

Очерки нашего края. Курдистан.

Как и все курдские племена вообще, население Курдистана управлялось своими родовыми старшинами, называемыми здесь султанами. Таким образом, ханы Карабахские являлись номинальными наместниками Курдистана.

Живут курды в землянках, где ютились их отцы и деды.

Простая одежда, воздержанность в еде и питье, храбрость — отличительные черты курдского племени.

Курдистан разделен на четыре района с участковыми исполнительными комитетами во главе. В уезде пока действует один народный суд ... в селении Абдалар.

Население Курдистана поголовно неграмотны. В 27-ми функциональных

школах учится 1065 детей. Вместе с тем организовано 8 школ по ликвидации неграмотности. В Кубатлах имеется детский приют, ныне переведенных в Шушу.

Пастбища Курдистана известны во всем Карабахе. Среди минеральных источников Курдистана особой известности пользуются «Исти-Су».

Карэм. «ЗВ». № 9 (483), 22 января 1924 г.

***

... была бы весьма необходимо приспособит принятую в Азербайджане новую латинскую азбуку к курдским диалектам, что не представляет никаких затруднений.

«ЗВ». № 540, 2 апреля 1924 г.

***

Курды разделяются на секты и племена:

- 1) курды - езиды
- 2) курды — халта¹.

К секте халта относятся следующие племена: авдои, джалали, джамалдини, геломи, а к секте езиды — зилли, они же сипки, гасни, зукри и акомеи.

В Армении курдов имеется около 15.000 чел. ...

Из сознательных курдянок я знаю Нюре Полат-бек (в Закрайкоме).

Шамиловым

Езиды в Армении живут в Эчмиадзине и Лениканском уезде... более 15 тысяч человек. 1% грамотных. Сейчас ЦК КПА организывает в селениях 13 ячеек комсомола... На местах организуется также 4 комячейки, а в Эривани — агита-

Лачин строиться новый город... часть домов уже совершенно достроена и оборудована. Туда перебрались из холодных барачных высшие органы Курдистана. Школа построена в центре города. Занятие в ней начнется осенью.

«ЗВ». № 872, 12 мая 1925 г.

ционно- пропагандистские курсы на 25 мест, по окончании которых курсанты будут разосланы на места для работы в сельских советах, комитетах крестьянской взаимопомощи и т.д. Предполагается организация школ для ликвидации неграмотности.

«ЗВ». № 610, 29 июня 1924 г.

***

Эриван, 17 января. В Талынском районе, Лениканского уезда закончилась беспартийная езидская конференция ...76 делегатов... высказались за уничтожение остатков старины — калыма, многоженства, выдачи замуж несовершеннолетних девушек.

Докладчики отметили усиление кулацкого элемента в деревне.

«ЗВ». № 782, 18 января 1924 г.

***

В Нахичеванском крае живут до 3.000 курдов, которые преимущественно занимаются скотоводством, а также являются батраками-пастухами в соседних тюркских деревнях. Никакой работы среди этой массы не ведется. В курдских деревнях нет ни одной школы, нет крестьянских комитетов, а также партийных организаций.

«ЗВ». № 795, 4 февраля 1924 г.

***

2 марта в аудитории государственного музея, в армянском историческо-этнологическом обществе тов. Лазо прочитал 3-ю лекцию о карабахских курдах. Его стараниями в Тифлисе открыта школа курсов езидов. Для курдов Армении им составлен учебник.

«ЗВ». № 818, 4 марта 1925 г.

***

... среди 20.000 населения езидов открыто 11 школ, в них обучаются 295 учеников и 16 учениц. Преподавание — на езидском и армянском языках. Открыто 7 ликпунктов, в которых обучаются 109 взрослых и пользуются популярностью. Изб-читален до сих пор нет. Ком.ячеек в езидских деревнях нет. Организовано 5 комсомольских кружков. Имеется 2 отряда пионеров в количестве 65 человек.

«ЗВ». № 845, 8 апреля 1925 г.

***

Шуша, 11 мая. В Курдистане у горы

***

Баку, 28 июля. Чума на рогатом скоте на кочевьях уездов.

... на эйлаге же, в особенности в Нагорном Карабахе и Курдистане, где сосредоточено большое количество скота, чума усиливается. Для борьбы с чумой на эйлагах в Нагорный Карабах и Курдистан направлен дополнительный ветеринарный персонал.

...на курдистанских эйлагах — два врача и один фельдшер.

«ЗВ». № 937, 29 июля 1925 г.

***

Эйлаги. На эйлагах Зангезура.

Со второй половины марта кочевники двигаются со своим скарбом и скотом к горам Зангезура, но только в начале мая первые группы их поднимаются по горам Забуха — преддверие Зангезура.

Кочевники располагаются «оймагами» (обществами). Каждый оймаг имеет свой участок. Кочевники продолжают и поныне пользоваться участками, полученными в результате генерального размежевания 1892 г., когда по количеству скота и наличных едоков были распределены между оймагами пастбища Зангезура.

С тех пор соотношение между оймагами сильно изменилось. Одни стали богаче, а другие в силу различных причин, обеднели и теперь не имеют скота в прежнем количестве, но продолжают пользоваться пастбищами в прежних границах.

Это вызывает не только бесконечные споры между кочевниками, доходящие иногда до кровопролитных столкновений между оймагами, до драк, взяток, всевозможных комбинаций и ухищрений, но и перепродажу арендованных пастбищ.

Каждый кочевой комитет состоит из трех лиц: председателя, секретаря и одного члена. Есть кочевой комитет Курдистана. Каждый «кочком» имеет своих милиционеров. Они жалованье не получают и должны сами собрать себе «на пропитание».

«ЗВ». № 941, 2 августа 1925 г.

Продолжение следует

Премьер-министр Барзани и высшие чиновники Великобритании обсудили решение проблем Курдистана

В среду, 20 апреля, премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани был принят мини-

стром внутренних дел Великобритании Прити Пател, чтобы обсудить усилия по пресечению незаконной миграции и другие важные темы.

"Министр внутренних дел Великобритании выразила радость по поводу визита курдской делегации и поблагодарила премьер-министра Барзани за сотрудничество КРГ с Великобританией во время миграционного кризиса", — говорится в пресс-релизе. "Она выразила стремление своей страны к

дальнейшему развитию сотрудничества с КРГ в отношении безопасности, нелегальной иммиграции и

организованной преступности". Со своей стороны, курдский премьер подчеркнул важность принятия правовых мер против групп торговцев людьми, и пояснил, что "нестабильная ситуация с безопасностью и угроза терроризма являются основными причинами роста миграции".

Курдский премьер написал в Твиттере после встречи, что Курдистан и Великобритания изучат дополнительные способы сокращения миграции путем создания рабо-

чих мест и возможностей.

20 апреля в Лондоне премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани провел еще несколько важных встреч.

В том числе он встретился с бывшим премьер-министром Великобритании Тони Блэром, чтобы обсудить текущую реформу Регионального правительства Курдистана (КРГ), направленную на диверсификацию экономики.

"Обсуждения были сосредоточены на последних событиях в Ираке, а также на текущей программе реформ Регионального правительства Курдистана, которая направлена на диверсификацию экономики за счет оцифровки государственных услуг", — говорится в пресс-релизе КРГ.

Премьер-министр Барзани также провел отдельную встречу с Джоном Мейджором, бывшим премьер-министром Великобритании, с которым он обменялся мнениями о последних событиях в Ираке и регионе в целом. Они также подчеркнули важность укрепления двусторонних отношений между Курдистаном и Соединенным Королевством, говорится в отдельном пресс-релизе КРГ. kurdistan.ru

Халбоуси прибыл в Тегеран

Спикер иракского парламента Мухаммед аль-Халбоуси в сопровождении ряда депутатов 27 апре-

ля прибыл с официальным визитом в иранскую столицу.

Визит состоялся по приглашению спикера иранского парламента Мохаммада Багера Галибафа, который принял Халбоуси сегодня рано утром.

Выступая перед журналистами после встречи, Галибаф отметил, что правительство Ирана прилага-

ет усилия для укрепления своих отношений с соседними странами, особенно в области политики, эко-

номики, культуры и окружающей среды. Галибаф сообщил, что он призвал Ирак вновь открыть пограничные переходы, чтобы паломники могли посещать шиитские святыни в стране.

Халбоуси, в свою очередь, заявил, что стабильность Ирана оказывает положительное влия-

ние на Ирак. Однако он подчеркнул необходимость сохранения суверенитета и добрососедства, а также прав граждан обеих стран.

Спикер иракского парламента добавил, что Багдад и Тегеран работают над восстановлением стабильности в регионе, "предпринимая серьезные шаги", и что народы двух стран надеются на улучшение отношений между сторонами.

В графике встреч спикера парламента Ирака переговоры с президентом Ирана Ибрагимом Раиси, министром иностранных дел Хосейном Амир-Абдоллахианом и секретарем Высшего совета национальной безопасности Али Шамхани.

Поездка Халбоуси в Тегеран должна была состояться еще месяц назад, но иракский парламент объявил о ее отсрочке. Иран сохраняет значительную гегемонию в политическом процессе в Ираке. Визит Халбоуси приходится на период затянувшегося тупика в формировании нового иракского правительства. kurdistan.ru

Военные чиновники США, Великобритании и Курдистана обсудили реформирование сил пешмерга

Военные представители США и Великобритании во вторник, 26 апреля, посетили министерство пешмерга Регионального правительства Курдистана (КРГ), чтобы

обсудить процесс реформ.

Как сказано в официальном заявлении министерства, глава Управления реформ министерства пешмерга бригадный генерал

Набаз Салах принял главу офиса Коалиции безопасности США в Курдистане полковника Патрика Дугласа и советника по вопросам обороны Великобритании Дэвида Маккинли. Стороны обменялись мнениями о последнем прогрессе в процессе реформирования министерства пешмерга. США, Великобритания, Нидерланды и Германия образуют Многонациональную консультативную группу (MNAG), которая поддерживает проект создания современных и эффективных сил пешмерга под контролем КРГ.

Международная коалиция регулярно доставляет помощь КРГ для борьбы с "Исламским государством". kurdistan.ru

Масуд Барзани и иракские суннитские лидеры обсудили политический тупик Багдада

Курдский лидер, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани во вторник, 26 апреля, принял в Эрбиле высокопоставленную делегацию иракских суннитских лидеров, чтобы обсудить политическую ситуацию в Ираке.

В состав суннитской делегации вошли лидер Аль-янса "Сияда" Хамис Ханджар, спикер иракского парламента Мохаммед аль-Халбоуси и депутат Ахмед аль-Джабури.

Как сообщается в пресс-релизе штаб-квартиры Барзани, курдские и суннитские лидеры обменялись мнениями о препятствиях, с которыми сталкивается политический процесс в Ираке, и подчеркнули необходимость продолжения усилий по выходу из тупика в процессе формировании нового иракского правительства. kurdistan.ru

РПК похитила в Кандиле старшего члена ПСК

Члены турецкой "Рабочей партии Курдистана" (РПК) похитили высокопоставленного члена "Патриотического союза Курдистана" (ПСК).

Как сообщил на условиях анонимности высокопоставленный чиновник ПСК, давший интервью "Kurdistan24", Мохаммед Шах Марван, заместитель главы партийного штаба в Рапарине и бывший сотрудник сил разведки ПСК, был похищен в прошлый четверг, когда в сопровождении товарища приехал в свою родную деревню Ражи Карьян в горах Кандиль. После похищения обоих мужчин, товарищ чиновника был позже отпущен. Руководство ПСК ведет переговоры с РПК об освобождении Марвана, но пока безрезультатно. Летом 2020 года РПК похитила члена Верховного совета "Коалиции за демократию и справедливость" (CDJ), политической партии, созданной нынешним президентом Ирака Бархамом Салихом. Похищенный был освобожден примерно через 18 месяцев. kurdistan.ru

Авиаудар по штаб-квартире иракских ополченцев

26 апреля военный штаб поддерживаемых Ираном шиитских иракских ополченцев "Хашд аш-Шааби" подвергся нападению. Предполагается, что атака была совершена турецкими военными самолетами. Об этом сообщают иракские СМИ.

Авиаудар был нанесен по военному штабу "Хашд аш-Шааби" в деревне Джарбуа, недалеко от Башики в провинции Ниневия на севере Ирака.

Власти Турции и Ирака пока не прокомментировали сообщение. О жертвах или масштабах материального ущерба пока ничего не известно.

В Башике, на северо-востоке Мосула, находится военная база, на которой размещены турецкие войска. Ее регулярно обстреливают ракетами, в чем часто обвиняют ополченцев, связанных с "Хашд аш-Шааби". Последняя из таких атак была совершена в прошлое воскресенье. Контртеррористическая служба Курдистана заявила тогда, что по турецким силам было выпущено не менее шести ракет, но никто не пострадал. kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 16 (480) 24-30 Апрель 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Лидеры Курдистана почтили память жертв бомбардировки Каладзе

Курдский лидер, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), Масуд Барзани в воскресенье, 24 апреля, вспомнил жертв бомбардировок бывшего иракского режима "Баас" в Каладзе.

"В 48-ю годовщину нападения бывшего иракского

режима на Каладзе я хотел бы передать свои приветствия жителям города, которые продемонстрировали, что воля народа Курдистана действительно сильнее вражеских напалмовых ракет и политики истребления", - написал Барзани в своем Twitter.

В этот день в 1974 году военные самолеты режима партии "Баас" Саддама Хусейна атаковали курдский город Каладзе, убив более 134 мирных жителей, в основном профессоров и студентов университетов.

В ознаменование трагедии восемь лет спустя, в 1982 году, гражданские лица провели собрание в Каладзе, но силы режима "Баас" ответили жестокими репрессиями, убив двух женщин.

С посвящением памяти жертв Каладзе выступил и премьер-министр Курдистана Масрур Барзани. Он призвал правительство Ирака выплатить компенсации семьям убитых. kurdistan.ru

Парламент Ирака: Иран обязан компенсировать ущерб владельцу разрушенного здания в Эрбиле

В прошлом месяце Иран нанес ракетный удар по жилому дому в столице Иракского Курдистана, Эрбиле. 25 апреля о ходе расследования этой атаки

нарушением суверенитета Ирака. Он также потребовал от Тегерана компенсации пострадавшим от атаки.

Вице-спикер также подчеркнул важность того,

штаб-квартире СМИ в районе обстрела.

Вскоре иранский "Корпус стражей Исламской революции" (КСИР) взял на себя ответственность за нападение и заявил, что его целью была "штаб-квартира сионистов" в курдской столице.

Однако Региональное правительство Курдистана (КРГ) опровергло предположения о размещении каких-либо израильских баз и заявило, что Тегеран уже неоднократно использовал это обвинение в качестве предлога для нападения на Эрбиль.

"Трусливое нападение на Эрбиль 13 марта 2022 года, якобы под предлогом нанесения удара по израильской базе возле консульства США в Эрбиле, было направлено против гражданских объектов, и его оправдание состоит только в том, чтобы скрыть позор такого преступления", — говорится в заявлении КРГ. kurdistan.ru

отчитался иракский парламентский комитет.

В интервью "Kurdistan24" вице-спикер иракского парламента Шахаван Абдулла сообщил, что комитет установил, что иранский ракетный удар был нацелен на дом, принадлежащий гражданскому лицу. Комитет осудил нападение и счел его

чтобы министерство иностранных дел Ирака приняло все меры для обеспечения суверенитета Ирака.

13 марта 12 баллистических ракет поразили недалеко здание, принадлежащее местному бизнесмену. Никто не пострадал, но был нанесен значительный материальный ущерб имуществу и

Премьер-министр Курдистана и министр обороны Великобритании обсудили борьбу с ИГ

20 апреля премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани встретился с Джереми Куином, государственным министром оборонных закупок Великобритании, обсудив совместную борьбу с "Исламским государством" (ИГ) в Ближневосточном регионе.

Комментируя эту встречу в Facebook, Барзани подчеркнул, что с ИГ по-прежнему представляет реальную угрозу, "постоянно меняет тактику и оружие".

"Важно, чтобы наши пешмерга как партнеры имели доступ к правильному обучению/оборудованию, необходимому для борьбы с новыми угрозами", — подчеркнул он.

Со своей стороны, министерство обороны Великобритании заявило в своем Twitter, что Лондон "имеет прочные отношения в сфере обороны с Курдистаном в Ираке, о чем свидетельствует наше сотрудничество в области военного образования". kurdistan.ru

Иран и Саудовская Аравия провели пятый раунд переговоров в Багдаде

Иран и Саудовская Аравия провели пятый по счету раунд переговоров в иракской столице, Багдаде. Как сообщает "NourNew", его возглавили высокопоставленные представители Высшего совета национальной безопасности Ирана и глава разведки Саудовской Аравии Халид бин Али Аль Хумайдан.

Дата встречи не разглашается, но сообщается, что переговоры прошли позитивно и их результаты могут стать почвой для встречи двух министров иностранных дел, поскольку позволили увидеть "более радужные перспективы" будущего двусторонних отношений между Ираном и Саудовской Аравией. Тегеран и Эр-Рияд разорвали дипломатические отношения в 2016 году после того, как демонстранты штурмовали посольство Саудовской Аравии в иранской столице. Нападение произошло в ответ на казнь Саудовской Аравией Нимра аль-Нимра, главного шиитского лидера в преимущественно суннитской Саудовской Аравии.

Надеясь сыграть конструктивную роль в этом напряженном соседстве, Ирак принял у себя все пять раундов ирано-саудовских переговоров, которые начались в апреле 2021 года.

Сообщалось, что помимо Ирака в организации последней сессии свою роль также сыграл Оман. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Ramiz Qərib

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500